

Instrumenty hybridní války: Prokremelské propagandistické „alternativní“ mediální weby na Slovensku

*Martin Solik, Lukáš Holan**

Abstract /

Hybrid Warfare Instruments: Pro-Kremlin Propaganda „Alternative“ Media Websites in Slovakia

This paper looks at selected one-sided pro-kremlin websites in Slovakia through thematic discursive analysis. Enforcement of one-sided propagandistic thoughts and opinions, primarily through freely available internet media, has become one of the most important aspects of hybrid warfare in today's world. The aim of this paper was to identify the specific goals of Russian propaganda and to clarify in what ways through language resources is propaganda spread on pro-kremlin websites. The results of the analysis are interpreted and word resources used by these websites are presented at the end of the paper. The results prove that pro-kremlin disinformation websites use word and language manipulation which helps in the acceptance and spreading of unilaterally focused and distorted information in Slovakia. The paper is trying to continue and complement current researches devoted to the problematic of pro-kremlin websites in central Europe.

Keywords /

Hybrid war, propaganda, media discourse, Russia, Slovakia

Úvod

Předkládaná studie se zaměřuje na vybrané prokremelské propagandistické webové portály působící na Slovensku, jakožto jeden ze sofistikovaných nástrojů komplexní hybridní války, jež

* PhDr. Martin Solik, Ph.D., Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta, Ostravská univerzita, Chittussiho 10, 710 00 Ostrava, Česká republika, email: martin.solik@osu.cz
Mgr. Lukáš Holan absolvent navazujícího magisterského studia, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta, Ostravská univerzita, email: lukas-holan@seznam.cz.

vede Rusko proti Západu, resp. hlavním západním integračním uskupením, Severoatlantické alianci (NATO) a Evropské unii (EU), kterých je Slovensko plnoprávným členem. Tyto prokremelské webové portály jsou v současnosti jedním z nejdůležitějších instrumentů Kremlu, které mají za cíl přiklánět veřejné mínění na cizím území v jeho prospěch a zároveň podryvat politiku a instituce Západu.

Hlavním důvodem výběru tématu studie je především narůstající zájem širší veřejnosti na Slovensku o „alternativní“ média, která považují za jediný zdroj relevantních informací.¹ V drtivé většině však tato média nabízejí zavádějící, jednostranně zaměřený a zkreslující obsah. V dnešní době má totiž většina lidí přístup k internetu a k sociálním sítím a velmi lehce se dostává k manipulativním informacím, které jsou mnohdy absurdní a nelogické. O to překvapivější je skutečnost, že lidé těmto informacím nekriticky věří, a navíc je sdílejí dál (prostřednictvím sociálních sítí). Problematika šíření dezinformací a propagandy prostřednictvím „alternativních“ webů si tak bezpochyby zaslouží pozornost napříč vícero obory. Tato studie si klade za cíl přispět k prohloubení odborné diskuse na toto téma, ale také přispět k šíření osvěty mezi občany.

Předkládaná studie je složena z několika částí. Nejprve je stručně vymezen výzkumný design studie. Dalším bodem je metodologie. Zde je představena tematická diskursivní analýza, a především propojení mezi diskursem a propagandou, která je jednou z podstatných složek komplexní hybridní války. Tato část studie se opírá zejména o postřehy van Dijka (2006), který se vztahu mezi propagandou a diskursem věnuje. V další části je prostor věnován objasnění pojmů hybridní války, informační války a propaganda a také se zde ozřejmuje, jak se s danými pojmy ve studii pracuje. Zkoumání hybridní a informační války se věnuje spousta autorů. V české a slovenské literatuře je možné zmínit například Řehku (2017), z jehož práce předkládaná studie také vychází. V teoretické rovině studie využívá i poznatky zahraničních autorů (Hoffman 2007; Haeni 1997). Co se týče konceptu propagandy, stěžejním pro tento článek je Ellulovo dílo *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes* (Ellul 1973). Dále se tato studie věnuje propagandě v moderních válkách a na internetu, kterou se zabývají například autoři Jowett a O'Donnell (2012). Na to navazuje další část článku, která je věnována prokremelské propagandě a narativům, které se vyskytují na prokremelských webových stránkách. V této části studie se vychází z dalších autorů (Herpen 2016; Helmus ed. 2018; Giles 2016; Grigas 2016; Pavlíková 2017 ad.). V následující pasáži jsou již vymezeny analytické kategorie a následně je provedena jejich operacionalizace. Poslední části tohoto článku je uskutečnění samotné tematické diskursivní analýzy. V závěru jsou prezentovány výsledky.

1 / Výzkumný design studie

Naléhavost tématu zaměřeného na propagandu prokremelských webů na Slovensku si bezpochyby zaslouhuje větší výzkumnou pozornost, než jaká je jí v současnosti věnována. Ačkoli se existence prokremelských webů na Slovensku do jisté míry dostala do všeobecného

povědomí širší veřejnosti, jejich fungování zatím nebylo předmětem systematického bádání. Popis fungování propagandy těchto portálů ve veřejné diskusi často sklouzává do stále se opakujících intuitivních konstatování bez opory v empirickém podkladu. Cílem tohoto příspěvku proto je, zhodnotit vybrané prokremelské weby na Slovensku, identifikovat na jakých vzorcích je diskurs prokremelské propagandy postavený a zjistit, jaká diskursivní témata v něm dominují. Z tohoto stanoveného cíle vyplývá také výzkumná otázka, jakým způsobem se prokremelské weby na Slovensku pomocí diskursu snaží ovlivňovat veřejné mínění?

Základem studie je tematická diskursivní analýza prokremelské propagandy realizována na vzorku článků získaných z dvou vybraných „alternativních“ prokremelských portálů působících na Slovensku. Předpokladem úspěchu analýzy je, že v jejím průběhu bude možné z korpusu dat vyabstrahovat opakující se vzorce a pravidelnosti, na kterých je diskurs prokremelské propagandy v online médiích na Slovensku vystavěn. Ambicí studie je tyto vzorce identifikovat, uvést je do relevantního kontextu a následně interpretovat. Komplexní snahou je poskytnout základní zázemí pro studium a další výzkum prokremelské propagandy na Slovensku.

Předkládaná studie se opírá o kvalitativní výzkum, který je však v menší míře doplněn o kvantitativní ukazatele. Zvolenou metodou pro studii je diskursivní analýza. Vzhledem k zmíněnému cíli této studie byla vybrána tematická diskursivní analýza, která umožní zaměřit pozornost na to, jakým způsobem je prostřednictvím jazyka tvořena propaganda na prokremelských webech. Realizační část výzkumu tak bude vyžadovat, aby byly vytvořeny analytické kategorie a následně byly operacionalizovány, čímž bude propojena teoretická a praktická část. V kontextu techniky sběru dat je nutné zdůraznit, že jelikož hlavním nositelem propagandy na prokremelských webech je text, je důležité se zaměřit na tento obsah. Nebude se tak zkoumat vizuální nebo audiovizuální obsah těchto stránek. Technikou vyhodnocení a interpretace dat je analýza diskursu.

2/ Metodologie: diskurs a propaganda

Sofistikovaná propaganda, která je prosazována na prokremelských webových portálech na Slovensku, tvoří ucelený a důmyslný systém, jehož cílem je manipulace příjemců. Tato studie se zaměřuje na podstatu fungování propagandy, tj. na mechanismus, jímž je konstruována. Diskurs je v tomto případě využíván jako mocenský nástroj. Jedná se o velmi specifické využití diskursu; jazyk je aplikován coby mocenský nástroj k prosazení konkrétních společenských změn.

Na základě toho, že předmětem této práce je studium textu, je diskurs v této práci nahlížen jako „*soustava vzájemně propojených textů a pravidel jejich tvorby, šíření a přijímání*“ (Phillips – Hardy 2002: 3) Trampota a Vojtěchovská definici diskursu doplňují odvoláváním se na Hoffmannovou s tím, že „*diskurs zahrnuje nejen sdělení (text), ale i mluvčího (autora), adresáta sdělení a bezprostřední (nebo i rozsáhlejší) situační kontext; bývá definován jako*

integrováný celek textu a kontextu. (...) diskurs je sada textů (psaných, vyřčených) k určitému tématu kolujících ve společnosti, které se vzájemně podílejí na budování významu a které nějakým způsobem reflektují také mocenské uspořádání společnosti“ (Trampota – Vojtěchovská 2010: 170).

V tomto kontextu je „*diskurs tudíž spjat s konkrétní společností, jíž je i konstruován a jejíž principy pomáhá legitimizovat. A je-li chápán jako pole, kde významy vznikají, jsou stvrzovány a reprodukovány, pak lze o diskursu hovořit jako o systému, pomocí něhož se utváří reprezentace světa či sociální realita“ (Fuxa 2013: 9). Berger a Luckmann píší o sociálně konstruovaném symbolickém světě. „*Realita je definována sociálně. Definice reality jsou však vždy určitým způsobem ztělesněny, to znamená, že realitu vždy definují konkrétní jedinci či skupiny. Abychom porozuměli stavu sociálně vytvářeného světa v kterémkoliv daném časovém okamžiku či jeho proměně v průběhu času, musíme porozumět společenské organizaci, která lidem-tvůrcům reality vytváření definic umožňuje. Řečeno bez obalu, je nezbytné přestat se na historicky dochovaná pojetí reality ptát abstraktním 'Co se říká?' a přejít k sociologicky konkrétnímu 'Kdo to říká?‘“ (Berger – Luckmann 1999: 116). Fuxa, vycházejíc právě z Bergera a Luckmana, dodává, že „*problém nastává tehdy, když určité skupiny začnou zastávat odlišné verze symbolického světa, což vyústí v novou sociální realitu, jejíž existence je vyzyvatelem původního symbolického světa. Důsledkem vzniku těchto paralelních dimenzí je střet o dominantní postavení soupeřících definic reality“ (Fuxa 2013: 9).***

Tímto je již možné se dostat k účinnému prostředku k nastolení hegemonie a tím je manipulace v diskursu. Van Dijk ve své studii „*Discourse and Manipulation“ (2006) zmiňuje snahu těchto aktérů ovládnout příjemci již částečně zautomatizovaný postup porozumění diskursu, a tím i proces jeho tvorby a šíření. Tento autor se věnuje vztahu mezi diskursem a propagandou. Popisuje, že manipulativní diskurs se objevuje v té sféře veřejné komunikace, jež je ovládána elitami. Je tvořen pozitivní sebereprezentací, neobvyklým popisem faktů ve vlastní prospěch, a naopak negativní prezentací oponentů a ostatních (teroristů, přistěhovalců, mládeže apod.). Van Dijk současně objasňuje prvky, jež se v manipulativním diskursu objevují; jedná se o: 1. celkové strategické interakce, kam van Dijk řadí pozitivní sebereprezentace a negativní prezentace ostatních; 2. makro projev, tedy že prezentovány jsou propagandistické pozitivní činy a špatné činy druhé strany; 3. sémantické makrostruktury, tj. výběr tématu a zdůraznění negativních a pozitivních témat o „nás“ a o „nich“; 4. místní významy o „našich“ a „jejich“ činech, tzn. mnoho/málo detailů, obecnost/specifičnost, vágnost/přesnost, explicita/implicita atd.; 5. slovní zásobu, respektive užívání pozitivních významů pro „nás“ a negativních pro „ně“; 6. skladbu vět ve smyslu užívání činného a trpného rodu pro zdůraznění pozitivních a negativních činů; 7. rétorické tvary, zejména nadsázky a eufemismy pro pozitivní/negativní významy, včetně metafor; 8. zvukové a vizuální efekty ve smyslu zdůraznění hlasitosti, vyznačení tučnými písmy apod. u negativních a pozitivních činů (van Dijk 2006). Z toho tedy vyplývá, že obě protistrany by měly být vždy vykresleny v kontrastu.*

Berger a Luckmann uvádí, že „*úspěch jednotlivých pojmových aparátů je přitom svázán s mocí, kterou oplývají ti, kteří tyto pojmové aparáty ovládají“ (Berger – Luckmann 1999: 109).*

Van Dijk se zmiňuje o čtyřech diskursivních kategoriích, díky kterým se manipulativní diskurs upevňuje jako alternativa vůči původnímu symbolickému světu, a sice: 1. zdůrazňování postavení, moci, autority nebo morální převahy a tam, kde je to relevantní, zdůraznění naopak nižšího postavení; 2. silný důraz na tvrzení, kterými chce autor přimět čtenáře přijímat tato tvrzení jako přijatelnější; 3. diskreditace alternativního (disidentské a podobně) zdroje a tvrzení; 4. apel na emoce, postoje a ideologie blízké příjemci diskursu (Van Dijk 2006).

„Vytváření konkurenčního alternativního symbolického světa se přitom ještě více zjednodušilo s nástupem internetu. Určité politické diskursy jsou tradičně šířeny mainstreamovými médii kvůli jejich korporátní povaze a sdíleným zájmům. Rozvoj internetu a především šíření 'alternativního' obsahu nemainstreamových zdrojů prostřednictvím sociálních sítí však otevřelo pro alternativní narativy zcela nové možnosti“ (Potočár 2017: 32–33). Jako příklad Potočár zmiňuje český prokremelský webu AC24.cz, který v sekci „O projektu“ uvádí: „Česká mediální scéna podléhá propagandě mocenských kruhů ..., vyznění 'mainstreamových' médií je tristní. A proto vzniklo AC24, jako alternativa k oficiální ČT24 a spol. (...) AC24 vyzývá k novému promyšlení politiky jako takové... AC24 nepodléhá spirituálním excesům, ale dává prostor emocím, citům, instinktu, energii, snění, utopiím a všem formám lidské potřeby chápat svět nejen z úzkých racionalistických pozic, které zjevně přestávají mít univerzální platnost“ (Potočár 2017: 33).

Uvedeného cíle studie lze dosáhnout prostřednictvím specifické tematické diskursivní analýzy. Jako uvádí Burman a Parker, tematická diskursivní analýza „staví na skutečnosti, že významy nejsou v diskursu jen reflektovány, ale jsou jím přímo konstruovány“ (Burman – Parker 1993: 114). Hynek a Strítěcký zdůrazňují, že „tento typ analýzy se zakládá na strategii kvalitativního vyhledávání klíčových témat, která charakterizují určitý fenomén“ (Hynek – Strítěcký 2010a: 86). Jinými slovy, tento typ analýzy umožňuje vyhledávat vzorce, jež umožňují interpretaci nějakého klíčového jevu. Jejich identifikace je možná buď induktivně na základě analýzy dat, nebo deduktivně z teorie. Témata pak mohou být vybrána implicitně v případě, že stojí v pozadí zkoumaného jevu, či vytváří-li jeho kontext, nebo explicitně, jestliže vyplynou přímo ze zkoumaného vzorku dat (Fuxa 2013: 11).

Praktický přístup tematické analýzy se zakládá na opakované četbě vzorku dat, jejímž cílem je odkrýt vzorce v intertextualitě, na jejichž základě budou konstituovány kategorie coby analytické jednotky. Těmito tématy mohou být vztahy mezi termíny, frázemi, metaforami či celými texty, které jsou kontextuálně spjaté se zkoumaným fenoménem.

Jako nosná stavební jednotka diskursivní analýzy bude stanoven úryvek prokremelského textu. Tyto úryvky budou uspořádány na základě abstrakce do vyšších tematických oblastí. Tento typ využili ve své studii například i Hynek a Strítěcký (2010b). Získány budou ze vzorku dat na základě příslušnosti ke kategoriím. Pojetí analýzy bude mít přirozeně interpretativní povahu.

3 / Výběr dat pro analýzu: prokremelské „alternativní“ mediální weby na Slovensku

V rámci potřeb této studie je nutné zvolit relevantní data pro výzkum. V roce 2017 mělo na Slovensku přístup k internetu 81 % domácností (Eurostat 2018). Toto číslo bude v budoucnosti jistě ještě narůstat. Prokremelská propaganda tak může na internetu oslovovat masy lidí. Podle Dušana Fischera „na Slovensku funguje několik platforem šířících prokremelské narativy. Prvním jsou webové stránky s přeloženými články převzatými z ruských webů. Slovenský případ je obzvláště zajímavý kvůli blízkosti mezi slovenštinou a češtinou. Mnoho článků je tak buď překladem z češtiny nebo přímo psáno česky“ (Fischer 2017: 19–20). Fischer ve své analýze vyzdvihuje čtyři prokremelské dezinformační weby, jimiž jsou *Zem a Vek*, *Hlavné správy*, *Slobodný vysielateľ* a *Parlamentné listy*.

Dalším vodítkem pro selekci dezinformačních webů může sloužit webová stránka *konšpiratori.sk*, kde je vytvořen seznam stránek se sporným obsahem. Samotný portál informuje, že se jedná o „seznam webů, o kterých členové naší komise mají pochybnosti o jejich důvěryhodnosti a kvalitě obsahu. Na těchto webech nedoporučujeme inzerovat a zároveň na ně nedoporučujeme odkazovat z vašich portálů (například Google). (...) Seznam webů byl sestaven členy komise, na základě odborného posouzení webů podle jasně stanovených kritérií“ (Konšpiratori 2019). Na tomto seznamu figuruje 144 webů, mj. opět *Zem a Vek*, *Hlavné správy* a *Slobodný vysielateľ*. *Parlamentné listy* však v tomto seznamu chybí.

Podmínkami pro výběr webových portálů byla bohatá a dynamická publikační činnost. Navíc hlavním šířitelem dezinformací měl být text, nikoli audio nebo vizuální obsah. Z tohoto důvodu nebyl do výzkumného vzorku zařazen *Slobodný vysielateľ*, který působí především jako rozhlasová stanice. Po důkladném zvážení a selekci tedy byla zvolena data pro analýzu ze dvou webových portálů, a to: *Hlavné správy* a *Zem a Vek*. *Hlavné správy* představují „mainstreamově vypadající konzervativní web. Obsah webu zpochybňuje legitimitu některých slovenských vládních představitelů a jejich mediálních výstupů. *Hlavné správy* jsou jedním z nejvlivnějších prostředků prokremelské propagandy. Jejich moderm operandi je poměr 60:40, v němž první cifra představuje počet článků zakládajících se na realitě a druhá podíl propagandistických článků. Stránka tak na první pohled působí důvěryhodně. Články jsou obvykle anonymní a neuvádějí zdroje“ (Fischer 2017: 20). *Zem a Vek* Fischer popisuje jako „mainstreamovou prokremelskou webovou stránku obsahující krátké, do slovenštiny přeložené články převzaté obvykle z *Axis of Logic*, *RT*, *Sputniku* a dalších zdrojů. Web cílí na obdivovatele Kremlu. O jeho tvůrci Tiboru Rostasovi je známo, že je napojen na ruskou ambasádu na Slovensku, a že sponzoruje tištěnou verzi *Země a věku*, která je k dostání v běžných knihkupectvích a novinových stáncích. Facebookový profil je pravidelně obnovován a má přibližně 32 000 lajků.² Hlavním tvůrcem obsahu profilu je editor webu *Tibor Eliot Rostas*“ (Fischer 2017: 20).

Na těchto stránkách byly zvoleny zprávy zařazené v rubrice „zo zahraničia“, jelikož diskurs v plánovaných analytických kategoriích se bude právě zde odhalovat nejlépe. Zkoumané období bylo vymezeno od 1. ledna 2019 do 5. dubna 2019. Dohromady se jednalo o 94

dní, přičemž přečteno bylo přibližně 200 článků. Do samotné analýzy vstoupilo 46 článků (25 článků z *Hlavných zpráv* a 21 článků z portálu *Zem a Vek*). Důvodem byla venezuelská krize, která se v lednu dostala do popředí mediálního zájmu. Dodnes zájem o tuto krizi nepoklesl, ale vzhledem k rozsahu této studie byl stanoven jako mezní limit 5. duben, aby bylo možné studii zpracovat do určitého časového období.

4 / Hybridní válka, informační válka, propaganda

V této části studie je nezbytné ozřejmit, jakým způsobem se bude se třemi předkládanými pojmy (hybridní válka, informační válka, propaganda) pracovat. Předejde se tak případným nesrovnalostem, protože všechny tři pojmy jsou z hlediska definice poměrně vágní. Jak již bylo naznačeno, ve studii se pozornost soustředí primárně na propagandu, která je však jedním z aspektů informační války. Ta je zase jedním z nástrojů komplexní hybridní války. Pojmy jsou tak do značné míry propojeny.

V západní literatuře je pojem *hybridní válka* nejčastěji spojován s Hoffmanovou prací *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Warfare* (2007). Hoffmann hybridní válku definuje jako „širokou škálu různých způsobů boje, včetně konvenčních způsobů,³ nepravidelné taktiky a metod, teroristických aktů, včetně svévolného násilí, nátlaku a kriminálních nepokojů – přičemž jednotlivé prvky se vzájemně doplňují, prolínají či splývají“ (Hoffman 2007: 14). Podle tohoto autora je vedení hybridní války koordinované na taktické i operativní úrovni za tím účelem, aby jednotlivé linie vedení boje přispívaly k synergickému efektu. Na první pohled se tato asymetrická taktika boje může jevit jako značně nečitelná. Hoffman při zpracování samotného pojmu hybridní válka, včetně jeho původu a vývoje, využívá několik konceptů a dalších prací různých autorů. Třemi hlavními a zásadními pomocnými koncepty u tohoto autora jsou: *compound wars*, *fourth generation warfare* a *unrestricted warfare* (Hoffman 2007).

V podmínkách hybridní války jsou hlavním bojištěm nepřítelova informační sítě, protože důležitou zvláštností hybridního konfliktu je právě jeho silná informační složka. Informace hrály ve vedení války vždy obrovskou roli. Jednalo se jak o získávání informační převahy nad protivníkem z důvodu lepšího rozhodování při vedení války, tak o cílené ovlivňování chování protivníků, spojenců či obyvatelstva. Použité nástroje se v průběhu dějin měnily, informace však vždy byly ve válce využívány. Panovníci, vlády nebo vojevůdci vydávali účelová prohlášení k oklamání protivníka, podlomení morálky protivníka a jeho obyvatelstva. Sloužily ke klamání a zastrašování. Ve věku globalizace, se současným rozvojem počítačových technologií a informačních sítí, nelze efektivitu informační součásti hybridního válčení podceňovat. Význam informací rapidně vzrostl. Je nutné si uvědomit, že v současném světě se informace stala zdrojem silové konfrontace ekvivalentní vojenské moci.

Výzkumníci definují pojem informační válka mnoha způsoby. Nejobecnější a zároveň také zřejmě nejčastěji využívána je definice od Haeniho (1997), který informační válku

definuje jako „opatření přijatá za účelem dosažení informační nadřazenosti ovlivňováním informací protivníků, procesů založených na informacích, informačních systémů a počítačových sítí, které brání vlastní informace, informační procesy, informační systémy a počítačové sítě“ (Haeni 1997: 3). Jinými slovy, Haeni označuje informační válku jako boj o kontrolu nad informačními aktivitami protivníka a snahu uchránit svou vlastní informační infrastrukturu.

Mezi hlavní instrumenty informační války patří psychologická manipulace, dezinformační⁴ kampaň a zejména prosazování propagandy. Podle strategického dokumentu NATO z roku 2010 s názvem *Bi-SC NATO Information Operations Reference Book* se pod pojmem propaganda rozumí „záměrné a systematické pokusy utvářet vnímání a chování pro dosažení požadovaného záměru propagandisty“ (NATO 2010: 91). Nebezpečí díky ní vzniká tím, že „prezentuje fakta selektivně (...) a záměrně vyvolává spíše emocionální než racionální reakce na přijímané informace“ (NATO 2010: 91). Srozumitelnou a obecnou definici nabízí i Řehka, který vychází z Taylora, když tvrdí, že „záměrný pokus přimět lidi myslet a chovat se požadovaným způsobem“ (Řehka 2017: 64).

Tato studie se v kontextu vytyčeného cíle opírá o teorii propagandy v podání francouzského filozofa a sociologa Jacquese Ellula, který vydal své významné dílo ještě v roce 1962 ve francouzském originále s názvem *Propagandes*, jež bylo o tři roky později přeloženo do angličtiny s názvem *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes* (druhá verze vyšla v roce 1973). Ellulova koncepce propagandy se totiž nejvíce přibližuje dnešní sofistikovaně šířené prokemelské propagandě, a to i navzdory tomu, že Ellul tento koncept formoval už v 60. letech minulého století. Ellul je výjimečný v tom, že nahlíží na propagandu z mnohem širší sociologické perspektivy jako na sociologický fenomén a nikoli jako na něco, co je výsledkem činnosti určitého člověka za nějakým konkrétním účelem. Propagandu považuje za „soubor metod, které využívá organizovaná skupina, která chce docílit aktivní, nebo pasivní participaci na svých činnostech od mas (složených) z jednotlivců, psychologicky sjednocených prostřednictvím psychologických manipulací a začleněných do nějaké organizace“ (Ellul 1973: 61).

Ellulova práce se od většiny přijímaných teorií propagandy liší už ve svém esenciálním původu, jelikož se podle něj propaganda objevuje s nástupem technologické společnosti. V tomto kontextu hned v úvodu své knihy píše, že „propaganda existuje a vzkvétá: je to síamské dvojče naší technologické společnosti. Pouze v technologické společnosti může existovat cokoli typu a řádu velikosti moderní propagandy, která je tady s námi navždy a pouze se všudypřítomnými efekty, které plynou z propagandy, ji může technologická společnost držet pohromadě a dále se rozšiřovat“ (Ellul 1973). Z toho vyplývá, že francouzský filozof a sociolog zdůrazňuje všudypřítomnost propagandistických aktivit jako integrální součást moderní společnosti. Nahlíží na ni tedy jako na obecný, společenský fenomén 20. století, nikoli pouze jako na záměrnou aktivitu určité organizace.

Podle Ellula se propaganda „snaží manipulovat společenské vědomí tím, že konstruuje a udržuje určité mýty. Mýtus se dá popsat jako vyprávění, příběh či příhoda, která může, ale nemusí být pravdivá a v jehož pravdivost recipient ani nemusí věřit. Toto vyprávění objasňuje klíčové hodnoty, které chce propaganda vštípit cílové skupině a vnucuje publiku kompletní

rejstřík intuitivních znalostí připouštějících pouze jedinou interpretaci. Aby vyvolaly u cílového publika žádaný efekt, jsou mýty neustále opakovány a přehrávány“ (Ellul 1973: 11). Mýtus napadá každou část recipientova vědomí, nezanechá žádnou schopnost či motivaci netknout, a pokud je jednou přijat, má pod kontrolou celého jedince, který se stává imunním proti jakýmkoli jiným vlivům.

Velmi přínosné je i samotné typologické vymezení propagandy v podání tohoto filozofa. Ellul prezentuje pojem *politické propagandy*, který se mnohdy chybně považuje za synonymum propagandy samotné. Politická propaganda zahrnuje techniky vlivu používané vládou, politickou stranou, státní správou nebo nátlakovou skupinou se záměrem změnit chování veřejnosti. Témata a cíle tohoto typu propagandy jsou nejčastěji politické povahy. Cíle určuje vláda, politická strana, státní správa nebo nátlaková skupina. Metody politické propagandy jsou vypočítávány přesně a jejím hlavním kritériem je šířit ideologii s cílem, aby veřejnost přijala jistou politickou či ekonomickou strukturu, aby přijala zamýšlené politické kroky (například motivovat společnost ke vstupu do války, k přijetí společenských změn). Tento typ propagandy má jasně vytyčenou základní linii a bývá podpořen propracovanými argumenty. Existují dvě formy politické propagandy, taktická a strategická. Taktická politická propaganda se snaží získat okamžité výsledky v daném rámci. Strategická politická propaganda se netýká rychlosti, ale spíše vytváří obecnou linii, řadu argumentů a postupných kampaní (Ellul 1973: 62–63).

Francouzský filozof v kontextu druhého typu propagandy, tzn. sociologické propagandy, prezentuje, že je mnohem komplexnější než propaganda politická a zároveň funguje v podstatě opačným směrem. Nepomáhá vytvářet nové politické, sociologické či ekonomické prostředí, naopak se o tyto struktury opírá a skrze ně zakořeňuje danou ideologii do společnosti, což vede k aktivní účasti mas a přijetí nové ideologie jedinci ve společnosti. Cílem není pasivní přijetí nové ideologie, ale aktivní zapojení jedince a jeho maximální adaptace na dané sociologické prostředí (Ellul 1973: 63–64).

Kromě politické a sociologické propagandy Ellul rozeznává i agitační a integrační propagandu. Propaganda agitace značně souvisí s revolucemi a usiluje o mobilizaci lidí za účelem zničení zavedeného řádu a/nebo vlády. Hledá vzpouru tím, že dokáže vyprovokovat krizi. Tento typ propagandy dokáže jedince neobyčejně motivovat a přimět ho k akci, která by byla za běžných podmínek jen těžko představitelná (plnění rozkazů, přinášení obětí, ochota riskovat život). Integrační propaganda je naproti tomu jemnější formou, jejímž cílem je posílit kulturní normy, a to především ve smyslu stabilizace a unifikace skupin a jedinců ve společnosti. Tento typ propagandy má mnoho společných rysů s propagandou sociologickou. Je proto vyzrálejší, mnohem hůře rozpoznatelná a také mnohem trvalejší než například agitační propaganda (Ellul 1973: 71–78).

Z hlediska směru šíření propagandy a vazeb mezi šířitelem propagandy a těmi, kteří jsou propagandě vystavováni, Ellul navrhuje rozlišovat dva základní typy propagandy. První z nich je vertikální propaganda. Jedná se o klasickou formu propagandy v tom smyslu, že ji vyrábí vůdce, specialista, politický nebo náboženský lídr, který vystupuje z nadřazené pozice a snaží

se prostřednictvím centralizovaných sdělovacích prostředků o ovlivňování mas. Takový typ propagandy přichází shora. Jednotlivec je v rámci masy pasivním příjemcem intenzivní propagandy, jejíž účinek musí být pravidelně obnovován. Podle Ellula jde většinou o propagandu agitačně propagačního zaměření. V každém případě je vertikální propaganda zdaleka nejrozšířenější, užívali ji například Hitler či Stalin. Naopak horizontální propaganda je mnohem modernější forma propagandy, která je zbavena přístupu *top-down* a staví spíše na skupinové dynamice v mezilidských vztazích a vědomém dodržování určitých vzorců. Propaganda je tvořena v rámci skupin, ve kterých jsou si všichni jedinci v principu rovni a propagandista, lídr stojící nad systémem skupin, plní pouze roli jakéhosi „animátora“. Tato pokročilá metoda je podle Ellula přirozeně náročnější a z pohledu propagandisty riskantnější, ale vytvoření „dobrovolné“ místo mechanické poslušnosti a poskytnutí řešení, které jednotlivci sami „objeví“ místo toho, aby jim byly přímo předepsány shora, umožňuje mnohem efektivnější a více oslepující účinek než mechanismus vertikální propagandy (Ellul 1973: 79–80).

Ellul také zdůrazňuje, že „*propaganda musí být totální. Propagandista musí při svém rozptýlení využít všechny technické prostředky – tisk, rádio, televize, filmy, plakáty, setkání, osobní agitaci. Moderní propaganda musí využívat všech těchto médií*“ (Ellul 1973: 9). Není pochyb o tom, že dnes by Ellul do „všech typů mediálních nástrojů“ zařadil pochopitelně i internet. Naprostá většina propagandistů totiž usiluje o maximální využití všech prostředků a typů propagandy. Tato totálnost propagandy se podle tohoto francouzského filozofa musí projevat „stoprocentním pokrytím“, musí tedy vyplňovat všechny podstatné momenty každého dne občana. Musí ho obklopit a neprodyšně oddělit od okolního světa. Nesmí mu ponechat prostor pro vlastní úvahy a reflexi. Zároveň musí trvat dlouho a nesmí být přerušena. Každé médium je vhodné pro určitý typ propagandy. Kupříkladu filmy jsou nejlepší pro sociologickou propagandu (Ellul 1973).

V kontextu prokremelské propagandy čerpá tato studie z Ellulova přístupu zejména poznatek o schopnosti propagandy kreovat a udržovat určité mýty nebo poznatek o totálnosti propagandy. Dále to je vymezení politické a agitační propagandy, ale i horizontální propagandy. Navzdory podprahovému podsouvání vlastního náhledu prostřednictvím svého diskursu ponechávaly oba dva sledované „alternativní“ weby čtenářům prostor k vytvoření dojmu, že svůj alternativní svět konstruují sami, namísto toho, aby jim ho vždy explicitně předepsaly shora (jako v případě vertikální propagandy).

5 / Propaganda v moderní válce a na internetu

Propaganda prošla dlouhým vývojem. Ve válkách byla využívána od nepaměti. Příklady propagandy ve válčení nalezneme již ve starověku, středověku a samozřejmě i v novověku a v moderních dějinách. Jako přelomový ozbrojený konflikt je považována válka v Perském zálivu v roce 1991, která je mnohými autory označována za první informační válku. Vzhledem k tomu, že média byla v této době již vyzbrojena nejnovějšími technologiemi, a mohla tak živě

vysílat záběry z bojiště, stala se aktérem konfliktu. Propaganda byla využívána z obou stran. Saddám Husajn ponechal záměrně novináře v Bagdádu i po zahájení bombardování, a sice s cílem natáčet civilní oběti, a působit tak na veřejné mínění v zemích protivníků. Naopak snahou spojenců bylo vytvoření dojmu, že využívají chytrého bombardování, kdy k žádným civilním ztrátám nedochází. Zároveň byl Husajn propagandou vyličen jako novodobý Hitler, což napomohlo k světové veřejné podpoře amerického tažení (Řehka 2017). Ve zpravodajství se také objevovaly zprávy o hrůzách, jež páchají Iráčané v Kuvajtu, zejména o popravování bojovníků kuvajtského odporu, znásilňování a loupení. Řehka však poukazuje, že „*později se ukázalo, že například zprávy o iráckých vojácích vytahujících kuvajtská novorozeňata z inkubátorů v nemocnici a pohazujících je na zem, kde měly umírat, byly vytvořeny americkou public relations firmou Hill and Knowlton. Ta byla zaměstnána kuvajtskou exilovou vládou. Ta také instruovala mladou kuvajtskou ženu, která svědčila v televizi přenášeném slyšení OSN k brutalitě irácké okupace. Nakonec se zjistilo, že se jednalo o dceru kuvajtského velvyslance v USA*“ (Řehka 2017: 99).

Propaganda je v dnešní informační a globalizované době šířena různými kanály. Je třeba se však primárně soustředit na dnes široce využívanou a populární propagandu na internetu. Právě internet je schopen do sebe pojmout i ostatní sdělovací prostředky (televize, rozhlas, tisk ad.), a vzhledem ke své komunikační všestrannosti se tak stává i univerzálním médiem pro propagandu. Navíc internet a s ním spojená rozmanitost a svoboda šířit informace, myšlenky a názory (milióny webových stránek, diskusní fóra nebo chatovací místnosti rapidně expandují) přináší různým stranám a skupinám možnost vyličit vlastní obraz o sobě, nabídnout jiný pohled na svoji činnost a šířit vlastní poselství. V podstatě každý, kdo má názor a počítač, se může dostat na internet a vyjádřit se.

Internet se tak stává ideální platformou jak pro přípravu, tak i pro samotné šíření propagandy. Podle Jowetta a O'Donnell jsou možnosti „*využití internetu v rámci propagandy obrovské. Zároveň mu prakticky chybí obranné mechanismy. Jako demokratické a anonymní globální médium je z masových sdělovacích prostředků nejvíce zranitelný vůči šíření různých forem dezinformací*“ (Jowett – O'Donnell 2006: 152). Současně ale autoři upozorňují, že „*rozvoj internetu umožnil novým sociálním médiím jako Facebook, Twitter či YouTube, podobně jako populárnímu vyhledávači Google, aby se stali důležitými globálními zdroji nekontrolovaných informací*“ (Jowett – O'Donnell 2012: 52). Internet totiž podle nich „*prokázal, že může hrát významnou, když ne dokonce celkem nekontrolovatelnou, roli v elektronickém procese a vzhledem k tomu, že politici a jiní 'manipulátoři image' jsou čím dál tím víc pokročilejší v jeho využívání, můžeme očekávat, že se stane integrální a celkem podstatnou součástí každé propagandistické kampaně*“ (Jowett – O'Donnell 2012: 164).

6 / Prokremelská propaganda a narativy na internetu

Jak již bylo zmíněno, studie se soustředí primárně na využívání internetu jako nového a mimořádně účinného kanálu pro šíření jednostranných narativů a propagandistických

myšlenek, které využívá Kreml ve své zahraničně-politické strategii. Nutno poznamenat, že tyto aktivity rozhodně není možné podceňovat. Ruské propagandistické operace na internetu, obzvláště v novém typu interaktivních sociálních médií,⁵ jsou sofistikovaně prolínané s informačními operacemi Kremlu prostřednictvím tradičnějších forem médií a dalších prvků účinné *soft power*.⁶ „Moskva využívá nové možnosti online a sociálních médií na vedení informační války v dosud nebyvalém rozsahu. Tyto informační operace, které znovu vyvolávají vzpomínky na 'aktivní opatření' sovětské éry, se jeví jako rostoucí prioritou pro Kreml, který v roce 2014 vynaložil na masmédiá 1,1 miliardy USD a v roce 2015 zvýšil své výdaje na média zaměřené pro příjemce ze zahraničí, včetně těch, které se týkaly populárních a široce sledovaných médií – RT (Russia Today) a agenturu pod kterou spadá kontroverzní Sputnik, Rusko dnes“ (Helmus ed. 2018: 7–8). Kampaně Kremlu prostřednictvím sociálních médií nelze zcela oddělit od informačních operací, které zahrnují tradiční média, protože tradiční zpravodajské zprávy jsou nyní tvořeny a šířeny zejména online.

Zaměříme-li se na hlavní narativy, které jsou obsaženy v prokremelských slovenských zpravodajských webových portálech, zjišťujeme, že témata, kterými se autoři článků na těchto webových portálech zabývají, jsou v podstatě totožné jako v případě prokremelských „alternativních“ zpravodajských webů v Evropě, zejména v členských státech EU. Je proto možné hovořit o určité univerzální definici.

„Autoři a články se méně zabývají velkými konspiračními teoriemi (tj. židovské spiknutí, konspirační teorie ohledně 11. září atd.). Mezi hlavní témata patří vztahy mezi NATO a Ruskem, nicméně ruská domácí politická debata je zcela vynechána. Na ruskou zahraniční politiku je obecně nahlíženo pozitivně. Ruská intervence na Ukrajině je charakterizována jako pomocná ruka 'utlačované ruskojazyčné minoritě.' Válka v Sýrii je popisována jako válka proti radikálnímu terorismu i přes obvinění řady zemí, že se jedná o podporu režimu Bašára Asada a že jsou bombardovány civilní cíle. EU a její instituce jsou vyobrazeny jako upadající a chaotické a jsou navrhovány alternativy ke statusu quo. Prokremelská média se zaměřují na negativní zprávy týkající se EU a Západu obecně.⁷ Nikdy neinformují o úspěších, pouze o protestech a politických skandálech jako jsou rezignace politiků. Velmi často se články zaměřují na debatu o možnosti opustit EU nebo navrhují alternativy ke členství v NATO, například neutralitu“ (Fischer 2017: 21).

Obsah těchto propagandistických a jednostranných článků v zásadě vychází z dnešní ruské zahraničně-politické strategie. V zahraniční dimenzi Kreml usiluje o dosažení atraktivitu a podpory (pro svou politiku) nejen propagováním ruských kulturně jazykových elementů, ale především vyhlášenou ochranou sociálně-konzervativních, tradicionalistických, morálních a rodinných hodnot.⁸ Postavení Ruska jako samostatné civilizace (tzv. ruský civilizacionismus), což je teze, která se objevila v ruské politice a společnosti již v 90. letech minulého století a kterou přijal definitivně jako nosnou doktrínu prezident Putin po roce 2012⁹, mu umožňuje odmítat civilizační hodnoty Západu, resp. bojovat s těmito hodnotami. Jedná se především o systematické zpochybňování ideologie západní demokracie, liberálních i konzervativních (založených na židovsko-křesťanských principech) hodnot a demokratických

aspektů, které Kreml považuje za dekadentní. Civilizacionismus také Rusku umožňuje vytvářet aliance s ostatními „civilizačními okruhy“, primárně taktéž zaměřenými proti Západu a universalistickým myšlenkám, zejména pak se šíitským islamismem (Solik, Baar 2016). Mimo toho, že se ruský civilizacionismus vymezuje vůči západní liberální demokracii, prosazuje tezi multipolárního světa (za účelem otupení hegemonie USA), je důsledně antiamerický a vyhraněný vůči NATO. Civilizacionistická vize logicky dostala vyjádření v moderní zahraniční politice Ruska, kdy právě myšlenka multipolárního světa, jako náhrada bipolárního světa a alternativa k unipolárnímu západocentrickému uspořádání světa vedenému USA, Kremlu nabídla přeformátování „koncertu“ do globálních rozměrů a dala mu prostor pro manévry právě v praktické zahraniční politice.

V kontextu ruského civilizacionismu jsou v relativně nedávné době význačné dva projevy. První z nich je Putinův projev během zasedání Valdajského klubu, vlivného kongresu ruských a zahraničních expertů v září 2013. V tomto projevu se ruský prezident hodnotově důrazně vymezil vůči západnímu liberálnímu konsensu (Putin 2013a). Druhým významným projevem Vladimira Putina ve výše uvedeném kontextu je jeho vystoupení z prosince 2013. Ruský prezident při své výroční zprávě o stavu země otevřeně zdůraznil morální nadřazenost Ruska nad Západem (Putin 2013b).

Z výše uvedeného vyplývá, že jedním z nejdůležitějších aspektů nejen ruského civilizacionismu, ale i samotné prosazované prokremelské propagandy, jsou zjevné snahy o polarizaci společnosti na Západě (zejména v Evropě) a z ní pramenící tvorba mýtů. „*Dnes je evidentní pokus o polarizaci ze strany Kremlu, který opakovaně hovoří o Rusku jako o morálně nadřazené civilizaci, reprezentující skutečné evropské hodnoty a naopak o Evropě, která je chápána jako civilizace degradace*“ (Solik 2018: 178). Kromě hojně propagované teze Kremlu o dekadentním Západě a Rusku jako ochránci tradic a morálky jsou konstruovány další antagonistické mýty, jako například Západ (USA, NATO), který rozpoutává vojenské konflikty po světě vs. Rusko jako ochránce a strážce míru ve světě, které tyto konflikty zažehňuje. Přesná tyto a podobné narativy se následně promítají do prokremelských „alternativních“ zpravodajských webových portálech.

Jedním z neúčinnějších a neefektivnějších zdrojů prokremelské propagandy na internetu je dnes považována *Russia Today* (později přejmenována na zkrácený akronym RT), což je zpravodajský kanál, který od roku 2005 přináší 24 hodin denně ruský pohled na události ve světě. Tato zpravodajská televizní síť od svého vzniku prudce expanduje. Vedle původního zpravodajského kanálu vysílaného výlučně v anglickém jazyce v roce 2005 RT postupně rapidně rozšiřovala své kanály a pobočky ve světě. Obzvláště úspěšný je tento zpravodajský kanál na celosvětově populárním YouTube. Podle statistických informací uvedených na samotné webové stránce RT z října 2018, „*RT dosáhla rekordních 7 miliard zhlédnutí na YouTube, přičemž si zachovala své nesporné vedení mezi všemi televizními zpravodajskými sítěmi, což výrazně překonalo celkový počet zhlédnutí BBC, CNN, Al Jazeera a Euronews. Kanál RT na YouTube má také více než 10 milionů odběratelů*“ (RT 2018). Ve stejném článku RT také informuje, že „*v roce 2007 byla RT první ruskou televizní sítí, která začala zveřejňovat svůj*

obsah na YouTube, a v roce 2013 se stala první zpravodajskou sítí na světě, která dosáhla jednu miliardu zobrazení“ (RT 2018).

Je však třeba podotknout, že RT sice vznikla na globální zpravodajské bázi, ale od počátku jí chybí relevantní objektivita. Přinášení „alternativního“ pohledu ze strany RT pro západní publikum se však projevuje tím, že kromě zveřejňování výlučně prokremelského pohledu a vidění světa dělá RT rozhovory a odvolává se na marginální, radikálně naladěné, kontroverzní a často irelevantní postavy. Ty prezentují konspirační teorie a jsou extrémně vymezené vůči Západu. RT je navíc označuje jako „experty“.¹⁰

V listopadu 2014, tj. osm měsíců po anexi Krymu, Kremlem reorganizovaná tisková agentura Rusko dnes (*Rossija segodnja*)¹¹ ohlásila spuštění nového mediálního mezinárodního informačního projektu Sputnik. Cílem mělo být vytvoření pobočky ve více než třiceti státech světa a příspěvky měly být obyvatelstvu poskytovány skrz rozhlasové stanice, webové stránky a sociální média. Dle Kremlu to bylo v reakci na propagandu Západu a její zaujatost vůči Rusku. Nový ředitel agentury Rusko dnes Dmitrij Kisilev prohlásil, že „Sputnik je pro ty lidi, kteří jsou unaveni z agresivní propagandy a chtějí jinou perspektivu“ (cit. podle Samadashvili 2015: 26). Sputnik se řadí mezi přední prokremelské propagandistické weby. Na internetové stránce Sputnik se uvádí, že „dnes redakce Sputniku pracuje ve více než 30 jazycích, včetně angličtiny, španělštiny, francouzštiny, němčiny, arabštiny, čínštiny“ (Sputnik 2019).

Kreml vnímá informační válku jako široké spektrum aktivit, jež využívají informace jako nástroj, cíl nebo doménu operací. Tato koncepce tak zahrnuje několik disciplín, mezi něž patří například operace v počítačových sítích, psychologické operace, strategická komunikace, ovlivňování spojené se zpravodajskými a kontrarozvědnými aktivitami, klamání, dezinformování, elektronický boj, oslabování komunikační a navigační podpory. Všechny tyto činnosti tvoří jeden celek systémů, metod a úkolů. Ty mají za cíl ovlivňovat vnímání a chování protivníků, obyvatelstva a mezinárodního společenství na všech úrovních (Giles 2016).

Již zmíněný kolektiv autorů v čele s Helmusem analyzuje proces šíření prokremelských dezinformací ve východní Evropě. V postsovětském prostoru „je nejprve falešný a zavádějící obsah vytvářený Kremlem vlastněnými médii, jako je RT, Sputnik news nebo Russia Insider; Kremlem spřátelenými médii jako je True Pundit; mediálními weby generovanými uživateli, jako například YouTube; a „úniky“ (leaks) od hackerů, jako je například Fancy Bear (známý také jako APT28) nebo Guccifer 2.0.4. Zadruhé, silové multiplikátory jako jsou trollové a roboti rozšiřují a umocňují tento obsah o faktor strachu. Zatřetí, vzájemně se posilující digitální entity vyzdvihují a udržují daný narativ, ať už se jedná o ideologicky spřízněné entity, nebo jednoduše patřící do skupiny 'užitečných idiotů'. Mezi tyto entity patří agregátory zpráv, krajně pravicové nebo krajně levicové weby, blogy, a uživatelé klikající na clickbait, které posilují jejich dříve nabyté přesvědčení. Kromě těchto entit, existují i mediální výstupy, které často odrážejí linii Kremlu, ale nejsou zjevně spojeny s Ruskem, jako například Zero Hedge“ (Helmus ed. 2018: 12–13).

Podle výzkumů několika expertů, Kreml konkrétně ve střední, ale i východní Evropě využívá tzv. alternativní média a sociální sítě. Ty slouží jako hlavní kanál pro distribuci dezinformací a propagandy v tomto geografickém prostoru.¹² Jedná se o různé „alternativní“

nebo konspirační média a sociální sítě, díky kterým dokáže vytvořit obrovské množství článků s dezinformačním obsahem a aktivně je šířit online mezi obyvatelstvo, které ho následně přijímá. „*Revoluce v komunikačních technologiích, decentralizace informačních toků a vysoká penetrace internetu umožnily Rusku obejít tradiční média a mít přímý vliv na veřejné mínění v zemích svého zájmu*“ (Šuplata – Nič 2016).

Studie z roku 2016, která byla vypracována slovenskou bezpečnostní nevládní organizací GLOBSEC, a která mapuje účinky propagandistické kampaně Kremlu na území Slovenska, Maďarska a Polska,¹³ přináší zajímavá data, včetně zjištění týkající se věkové struktury obyvatelstva, které je ovlivněno prokremelskou propagandistickou kampaní. V mladších věkových skupinách je bezpochyby nezanedbatelný pozitivní trend. Zatímco například slovenští občané, kteří podporují západní geopolitický vektor své země ve věkové skupině nad 65 let, nepřesahují 11 %, podpora mezi nejmladšími lidmi (18 až 24 let) je relativně silná (40 %). Na druhé straně však existuje značná zranitelnost, která by mohla zvrátit tento trend, pokud se nebude náležitě řešit: až 29 % mladých Slováků ve věku 19 až 24 let má větší důvěru v prokremelská „alternativní“ média (konspirační teorie a protizápadní propaganda) a tento trend se neustále zvětšuje (Šuplata – Nič 2016).

Přínosná je i nová studie maďarského think tanku *Political Capital* z dubna 2019,¹⁴ která odhalila, že nejvíce pozitivní názory na Rusko a na kroky Kremlu se v rámci zkoumaných zemí střední Evropy (Slovensko, Česko, Maďarsko) vyskytují právě na Slovensku. Tyto pozitivní názory podle autorů dané studie souvisí především se silnými historickými slovensko-ruskými panslavistickými vazbami. Až 28 % procent diskutujících na sociálních sítích na Slovensku prezentovalo vysloveně proruské názory a 49 % z nich prezentovalo neutrální názory. To je značný rozdíl oproti Česku (17 % názorů proruských a 18 % neutrálních) a Maďarsku (16 % proruských a 32 % neutrálních). Z komplexního hlediska studie uvádí, že postoj k Rusku, resp. vůči krokům Kremlu, je většinou negativní (46 %). Avšak 33 % přispěvatelů na sociálních sítích je ve svých názorech neutrálních a 21 % je proruských. To znamená, že každý pátý obyvatel středoevropského regionu považuje kroky Kremlu za pozitivní. Na základě těchto výsledků výzkumníci konstatují, že snaha Kremlu o vytvoření vlastního atraktivního obrazu není úplně úspěšná, protože image Ruska značně poškodila anexe Krymu. Přesto uznávají, že námaha nebyla marná a režimu Vladimira Putina se v regionu podařilo rozšířit ideje o dominantních hodnotách jako „slovanská vzájemnost“ či socialistická minulost. Rozhodující roli při řízení diskusí sehrává pouze malá skupina názorotvorných lídrů na sociálních sítích, což analytici považují za znak nízké odolnosti společnosti vůči dezinformacím a tendenčním narativům. Za výrazným ruským obdivem vidí analytici dva sociálně-psychologické aspekty. Prvním je pocit „nebezpečí“, které vytváří mezinárodní prostředí a v regionu ho obyvatelé pociťují jako střed nepokojů mezi východem a západem. Druhým je vnímání „méněcennosti“, které odráží závislost malých zemí střední Evropy od velmocí a zkušenost být jejich hračkami či rukojmími (Györi ed. 2019).

Detailně propracovaný systém ruské propagandy nezahrnuje pouze profesionální novináře, ale také blogery, komentátory nakloněné prokremelským směrem nebo tzv. internetové trolly (Nimmo 2015). Tzv. kremelský trolling je definován jako „koordinované vytváření

komentářů či názorů s konkrétním politickým pozadím, a to hlavně na internetových diskuzích“ (Pavlikova 2017). Využívání „kremelského trollingu“, resp. internetových blogerů, kteří jsou organizováni a placeni přímo Kremlem (prostřednictvím utajených fondů) za to, že vytvářejí internetový obsah pro účely informačních operací ruského režimu, je sofistikovaným a relativně novým, a především značně nebezpečným „měkkým“ nástrojem prosazování ruského vlivu a ovlivňování veřejného mínění. Obsah je vytvářen prostřednictvím vlastních blogů, ale i přidáváním komentářů k příspěvkům na zpravodajských webech, nebo sociálních sítích. Pavlikova uvádí, že „v čase napjatých vztahů Ruska se Západem se tyto prokremelští blogeré výrazně aktivizují. Právě během ukrajinské krize byl tento fenomén poprvé rozsáhle představený investigativními novináři. Od té doby jsou blogeré odhalováni i v dalších státech a regionech, USA nevyjímaje. Jedná se hlavně o státy na západ od Ruska, které vykazují podobné vztahové vzorce k Rusku, kterými disponuje i Ukrajina“ (Pavlikova 2017).¹⁵

V neposlední řadě je v kontextu prokremelské propagandy na internetu třeba zmínit ruskou sociální síť VKontakte, která v postsovětském prostoru funguje jako obdoba sociální sítě Facebook. VKontakte byla založena v roce 2006 ruským studentem Pavlem Durovem, přezdívaným „ruský Mark Zuckerberg“. Postupem času však byly vyvíjeny různé aktivity Kremlu, včetně nátlakových opatření ruské Federální služby bezpečnosti (FSB), za účelem úplného ovládnutí tohoto vlivného sociálního média. To se podařilo docílit v průběhu roku 2014, kdy byl dovršen postupný proces kompletního převodu akcí této společnosti do rukou finančníků napojených na Kreml. Samotný tvůrce VKontakte byl ze společnosti odvolán a nucen emigrovat.¹⁶ Pro Kreml má získání vlivu v této sociální síti obrovský význam. Nejenže získal přístup k velkému množství dat (včetně osobních profilů), a to nejen v Rusku, ale v celém postsovětském prostoru, a k detailnímu monitorování uživatelů této sítě, ale také získal obrovský prostor pro reklamu a propagaci Ruska, resp. kroků ruského establishmentu (Solik 2018).

7 / Vymezení analytických kategorií a jejich operacionalizace

Jelikož je v tomto výzkumu využita tematická analýza (viz výše), je nutné si stanovit analytický rámec. Základem jsou induktivní analytické kategorie. V nich jsou vyčleněna témata, jejichž cílem bude identifikovat konkrétní úryvky článku, které budou využity v předkládané analýze. Na slovenských prokremelských webech se vyskytuje spousta narativů, které na sebe navzájem navazují a jsou různými způsoby provázané. Na základě teorie propagandy (viz výše) a také díky sledování těchto stránek je však možné najít určité společné rysy. Díky těmto poznatkům bylo možné vymezit tyto analytické kategorie: 1) Rusko jako ochránce míru vs. Západ jako iniciátor konfliktů; 2) Rusko jako ochránce tradičních hodnot vs. Západ jako rozvraceč tradiční identity a morálky; 3) Rusko s důvěryhodným politickým lídrem vs. Západ a jeho „loutkový“ politický establishment. Pod pojmem Západ se zde přitom rozumí EU, NATO a USA. Tyto tři kategorie spojuje ideologická polarizace, která je v ruské propagandě často přítomna. Polarizace také umožňuje tvorbu mýtů, které jsou podle Ellula důležitým

aspektem samotné propagandy. Ideologická polarizace je spojena s postbipolárním bojem hodnot. Rusové tuto válku chápou jako souboj dobra (Rusko) se zlem (Západ). Západ je nepřitelem, jenž ohrožuje celý svět, a Rusko musí proti tomuto zlu bojovat.

V první kategorii je tedy diskursivním tématem vykreslení Ruska jakožto státu, který se snaží ochraňovat mír ve světě a musí pouze reagovat na rozpínající se Západ, který se agresivní politikou snaží zvětšovat svou sféru vlivu. Druhá kategorie se věnuje úpadku tradičních hodnot a morálky na Západě, jako je podpora například LGBT komunity, zatímco Rusko vyznává tradiční křesťanské hodnoty a morální konzervatismus, a proto se naopak snaží ochránit tradiční morální hodnoty. Silným tématem je pak také ambivalentní postoj západních politiků k migrační krizi, která má zapříčinit vymírání původních Evropanů a přizpůsobování se migrantům, čemuž se snaží Rusko zabránit. Rusko je tak na dezinformačních prokremelských webech vykresleno v kontrastu k demoralizačnímu Západu. Ve třetí kategorii je diskursivním tématem prezentace politických představitelů. Zatímco západní politici jsou vykresleni jako „loutky“ v rukách mocenských elit, kteří jsou lehce zkorumpovatelní a nezáleží jim na osudu Evropy, resp. ochraně jejich tradičních hodnot, na druhé straně stojí Vladimír Putin jako symbol ctnosti, spravedlnosti a ochránce křesťanských hodnot.

V kontextu představení samotné tematické analýzy je třeba uvést, že v prvním kroku byly postupně pročitány články ve zvolené kategorii za dané časové období, které pak byly následně rozděleny do jednotlivých kategorií. Často docházelo ke kombinacím, kdy bylo možno jeden článek zařadit do více kategorií. Pokud článek splňoval parametry jedné, druhé nebo třetí kategorie, byl zařazen do několika kategorií souběžně. Zatímco na webových stránkách *Zem a Věk* to nebylo příliš obtížné, u *Hlavných správ* byly ověřeny informace, které popisuje Fischer v charakteristice tohoto webu (viz výše). Web vydává desítky články denně a ve většině z nich se propaganda explicitně nevyskytuje. Jak už bylo zmíněno, předmětem analýzy byl pouze text, který byl přímo sepsán autorem článku. Nebyly tak zahrnuty rozhovory anebo přímé citace jiných osob. Důležitým faktem je skutečnost, že téměř všechny přečtené články (cca. 200) zobrazovaly Rusko pozitivně a chválily kroky Kremlu (ve třech případech bylo Rusko zobrazeno neutrálně, tyto články však nevstoupily do finální analýzy).

Rusko jako ochránce míru vs. Západ jako iniciátor konfliktů /

Jak již bylo naznačeno, v této kategorii bylo snahou zjistit, jak je vyobrazeno Rusko, které se snaží zachovávat mír ve světě a musí pouze reagovat na agresi Západu, který má ambice rozšiřovat svou sféru vlivu. Nejprve byla představena prezentace Západu, především pak NATO a USA a poté Ruska. Již z nadpisů některých článků bylo možné odhalit, jakými prostředky bude NATO vykresleno a jak bude prezentováno:

- „NATO připravuje novou provokáci v Kerčskom prielive“ (*Hlavné správy*, 4. 4. 2019);
- „NATO neumiera, je to zombie, ktoré sa musí rozložiť samo“ (*Hlavné správy*, 2. 4. 2019).

První nádpis jasně evokuje dojem, že se jedná o instituci, která nemá za cíl garantovat bezpečnost dalších států, ale naopak rozdmýchávat konflikty. Další nádpis evokuje dojem, že tato organizace už nefunguje a pouze přežívá a je pouze otázka času, kdy se rozpadne.

Tato tvrzení potvrzují i následující úryvky z článků: „NATO je v pozícii zombie a periodicky sme svedkami pokusov toto zombie reanimovať k životu. Napriek tomu má reanimácia svoje limity, zombie sa nakoniec aj tak rozpadne a zahynie“ (Hlavné správy, 2. 4. 2019), či „NATO je prežitok Studenej vojny“ (Hlavné správy, 13. 3. 2019). Opět je zde vidět přirovnání NATO k rozkládající instituci, která spěje ke svému konci. Cílem prokremelských webů je čtenáře přesvědčit, že setrvání v této instituci není podstatné, jelikož neplní svůj účel a spěje ke svému zániku.

Snaha NATO expandovat do dalších států je dalším předmětem zájmu prokremelských webů. Prezентují, že NATO se snaží svou sféru vlivu rozšířit bez ohledu na cokoliv. „NATO vôbec netrápi flagrantné porušovanie práva a ústavy v Macedónsku. Cieľom je stoj-čo-stoj dostať Macedónsko do NATO. Všetko ostatné je nepodstatné“ (Zem a Vek, 25. 1. 2019).

Vzhledem k tomu, že diskursivní analýza byla prováděna v období, kdy uběhlo 20 let od vojenské intervence v bývalé Jugoslávii vojenskými silami NATO, věnovaly se některé články také tomuto tématu. Zmiňuje se zde, že právě po tomto vojenském aktu se NATO stalo hlavní hrozbou pro globální a regionální bezpečnost ve světě. Tato událost napomáhá prokremelským webům prezentovat NATO naprosto negativně. Potvrzuje to tak prvky, jež se projevují dle van Dijka v manipulativním diskursu o naprosto negativní prezentaci protivníka. Z analýzy článků vyplývá, že také osoby, spojeny s NATO, jsou popisovány jako agresori:

- „Stála predstaviteľka USA pri NATO, Bailey Hutchisonová, ďalšia z radu agresívnych starcov“ (Hlavné správy, 4. 4. 2019);
- „Pripomína to situáciu v Juhoslávii v roku 1999, keď na spustenie leteckých útokov zinscenovali Bill Clinton a Tony Blair masakru v kosovskej dedine Račak“ (Zem a Vek, 30. 1. 2019);
- „(...) zabezpečenie poradcov má na starosti Inštitút Tonyho Blaira. Áno, toho vojnového zločincina Tonyho Blaira, ktorý si vymyslel zbrane hromadného ničenia v Iraku a bol najhlasnejším vojnovým štváčom v roku 1999, keď NATO bombardovalo Juhosláviu“ (Zem a Vek, 11. 2. 2019b).

O menších státech, které jsou členy NATO, propagandisti vytvářejí obraz pouhých přísluhovačů. Hlavním zdrojem celkové agrese této organizace je především USA. Je tvořen dojem, že členové NATO bojují především za americké zájmy. Odpovídá to tak Fischerovi, který popisuje manipulativní techniky prokremelských webů na Slovensku a generalizování, kdy dochází například k sjednocování akcí USA a NATO. „Ide najmä o politikov východného krídla NATO (najmä Pobaltie, Poľsko, Rumunsko), ktorí sú najservilnejšími prisluhovačmi Washingtonu“ (Hlavné správy, 10. 3. 2019).

Pojítkem NATO a USA je možné se dostat k úhlavnímu nepříteli prokremelských webů, k USA. Prezентovány jsou obdobně jako NATO. Vzhledem k většímu počtu článků, které se jim věnují, je však možné najít spoustu pramenů vhodných k analýze. USA jsou vykresleny

jako upadající stát, který se musí srovnat s tím, že svět již není unipolární a v čele není jeden hegemon, kterým se však USA stále cítí být. Prokremelské weby prezentují svět jako multipolární, kdy stále větší dominanci získává Čína a Rusko.

Velmi často jsou USA zmiňovány jako stát, který nedodržuje mezinárodní právo (v kontrastu k tomu, že právě Rusko je v klasických médiích často zmiňováno jako stát, který nedodržuje mezinárodní práva). Záměrem prokremelských propagandistů je tak ukázat, že tento problém je především problémem USA, ne Ruska.

- „Dnešné rozhodnutie amerického prezidenta, kovboja Donalda Trumpa predstavuje najvyšší stupeň pohrdania medzinárodnej legitimity a je zároveň nehanebným plivancom do tváre OSN“ (Hlavné správy, 27. 3. 2019);
- „Klasika: Washington robí iba to, čo uzná za vhodné, a kašle na diplomaciu, mienku svetovej verejnosti, všeobecne uznané pravidla hry a iné „zbytočnosti“ (...). Svetová demokracia na čele s USA už dlhé roky používa rovnaké nástroje: dvojité štandardy a trojitý meter. Legitimita, zákonnosť, objektivita, právo a iné málo podstatné somariny sa nechávajú bokom, keď ide o „priority a národné záujmy“ (Hlavné správy, 26. 1. 2019).

Dle van Dijka je v manipulativním diskursu důležitý apel na emoce. Jak zmiňuje Víchová, prokremelské weby často využívají spojení nepřátel Ruska s nacistickými a fašistickými státy (Víchová 2016):

- „Američania sa správajú podľa viacerých ruských analytikov vo vzťahu k medzinárodnejmu právu rovnako arogantne ako svojho času Hitler a to sa musí skončiť“ (Hlavné správy, 30. 3. 2019);
- „V čom ale hrá Ukrajina naozaj svetový prím, to je propagácia fašizmu a nacizmu. Ukrajinci spoločne s Američanmi ako jediné krajiny otvorene odmietli rezolúciu OSN proti neonacizmu či nacizmu vo svete“ (Hlavné správy, 10. 3. 2019).

Velkým tématem prokremelských webů je americká agrese. V kontextu krize ve Venezuele byla zmiňována v článcích velmi často. Snahou propagátorů je čtenáře přesvědčit, že USA jsou skutečným světovým agresorem, který se vměšuje do všech států světa. Jsou tak vykresleny i jako příčina venezuelské krize, kde jim jde především o zisky z těžby ropy (obdobně jako například v případě Iráku). Jako velkou hrozbu pak weby vidí možnost slovenské spolupráce s USA a upozorňují na lidi, kteří by s Američany chtěli vojensky spolupracovat. „Naším bratom a osloboditeľom na Východe treba byť zaviazaní a Rusku je dobré stát po boku. Treba sa postaviť proti proamerickým militantne zmýšľajúcim štváčov v Slovenskej republike“ (Hlavné správy, 27. 3. 2019).

V kontextu dalších konfliktů se weby zmiňují o civilistech, kteří jsou oběťmi americké agrese. „Robiť si ilúzie o Američanoch nemá význam. Už arogantne zničili atómovými bombami japonské mestá Nagasaki a Hirošima, v rozpore s medzinárodným právom používali bojové otravné látky proti civilistom vo Vietname, napalmom a bielym fosforom zničili mestá a dediny v Sýrii, Iraku či Afganistane a používali muníciu s ochudobneným uránom v Juhoslávii“ (Hlavné správy, 12. 3. 2019a).

Tímto je možné se dostat ke kontrastnímu vyobrazení Ruska. Zatímco USA způsobili v Sýrii pouze zmatek a nepokoje, Rusům se podařilo tento stát stabilizovat. Zatímco

vměšování se do Venezuely je známkou americké agrese, Rusové jsou ochránci bezpečnosti, mezinárodního práva a jediným státem vedle Číny, který se může Američanům postavit. Na rozdíl od jiných států se Rusko dokáže USA vzepřít:

- „*Na sankcie si Rusi zvykli, dôležité je, aby Američania nemohli ďalej vyhrocovať situáciu a prípadne vojensky útočiť voči Venezuele. Práve kvôli tomuto prišli do Venezuely ruskí vojaci, aby zabránili ďalšiemu porušovaniu medzinárodného práva zo strany Američanov a aby Američania nemohli destabilizovať túto latinskoamerickú krajinu (...). Rusi z Venezuely neodídu a americké odporúčania, aby Venezuelu opustili ani ich a ani Číňanov nezaujímajú. Moskva rovnako ako Peking nebude plniť americké príkazy, tie nech Washington smeruje ku svojim partnerom v NATO a Európskej únii“ (Hlavné správy, 1. 4. 2019);*
- „*Svojou prítomnosťou vo Venezuele Moskva vyslala smerom k Washingtonu jasný signál, že nepripustí destabilizáciu Venezuely a bude Venezuele proti americkej agresivite pomáhať“ (Hlavné správy, 29. 3. 2019).*

Jak je patrné, Rusko není vyobrazeno jako agresor. Je pouze donuceno agresivním Západem reagovat na jeho zbrojení a rozšiřování sféry vlivu. Často je v článkách zmíněn mýtický závazek, který byl Rusku údajně dán, že NATO se nebude dále posouvat na východ.¹⁷ Z tohoto důvodu je Rusko nuceno se jen chránit. „(...) bude Rusko bojovat proti novému typu vojny nasazením aktivního obranného postoja, ktorý poskytuje priestor na preventívne opatrenia pre neutralizáciu hrozieb bezpečnosti“ (Zem a Vek, 6. 3. 2019).

Dále je Rusko vyobrazováno jako velmoc, kterou musí brát Američané v potaz. Navazuje to tak na úpadek USA jakožto hegemonu světového systému. Zároveň je zdůrazňováno, že síla ruské armády je větší než síla americké armády, a čtenářům tak má nabudit dojem, že Rusko je v současnosti lepším geopolitickým partnerem než Západ. Je ukazována taktéž mílostrdnost Ruska, které promíjí dluhy:

- „(...) *afričké štáty, mnohé z ktorých sú v katastrofickom stave, jednoducho nemajú žiadne financie na to, aby dokázali splatiť aspoň malú čiastku dlhu. Kremľ iba mávol rukou*“ (Hlavné správy, 29. 1. 2019);
- „*Reakcia Alexandra Šerina by však mala byť pre Američanov jasným posolstvom, že by mali vo vlastnom záujme s provokáciami prestať, pretože čoraz viac Rusov začína byť nasrdených. A čo spravili nasrdení Rusi s Hitlerom a Napoleonom by ešte stále mohli vedieť aj v USA*“ (Hlavné správy, 25. 3. 2019).

Ačkoliv anexe Krymu proběhla už v roce 2014, tak i v roce 2019 se k ní dezinformační weby stále vracejí a je pro ně silným tématem. Prokremelské weby i v tomto případě vykazují tendenci Rusko obhajovat. V žádném z článků tak není možné nalézt slovo anexe, namísto toho je používáno slovo připojení nebo přičlenění, jako například „*Krym bol přičlenený k Rusku po referende v marci 2014“ (Hlavné správy, 19. 3. 2019), nebo „*Mesto so zvláštnym statusom Sevastopol, sa legitímne a takmer jednomyselne vôľou obyvateľstva, pripojili v roku 2014 k Ruskej federácii“ (Zem a Vek, 14. 3. 2019). Jediným případem, kdy bylo v analýze nalezeno slovo anexe, bylo, když se autoři snažili tento pojem čtenářům**

vyvrátit. „Je doslova už trápne, že väčšina novinárov, mainstream, povalači v kaviarňach, úžerník a daňový podvodník Kiska, eurobyrokrat Šefčovič, minister v demisii Lajčák, ale aj Pellegrini a spol. stále používajú úplne nesprávny výraz „anexia Krymu“ (Zem a Vek, 14. 3. 2019).

V článkoch je ďalej zmiňované, že Krym bol k Rusku pričlenený na základe „referenda“, teda vŕli samotných občanů. Je popsán jako důležitý pro obranu Ruska, protože jsou na jeho území protiraketové systémy proti rozpínavému Západu. V neposlední řadě je také používán argument, že Krym ukrajinský nikdy nebyl.

Rusko jako ochránce tradičních hodnot vs. Západ jako rozvraceč tradiční identity /

V této analytické části je znázorněno, jakými prostředky se snaží vyobrazovat prokremelské weby Západ, jehož morální hodnoty upadají a snaží se rozvracet tradiční identitu v kontrastu s Ruskem a jeho spojenci. Na webech převládaly články, které se věnovaly úpadku Západu. Silným tématem jsou pak články o LGBT komunitě. Propagandisté poukazují na to, jak silná je tato komunita na Západě a jaký vliv má na děti. Články se věnují například proměnám dívek v chlapce, kteří jsou ovlivněni smyšlením Západu, jenž je v tom podporuje, školám, kde jsou povinné předměty o LGBT komunitě nebo o povinnosti vybudovávat na základních školách záchody pro třetí pohlaví. Cílem je prezentovat Západ jako přehnaně liberální (je používán termín ultraliberální), „zženštilý“, snažící se vštěpovat tyto netradiční hodnoty všem lidem již od dětství a tím rozvracet tradiční rodinu:

- „Jedna z najprestížnejších zdravotníckych škôl v krajine sa snaží vštíepiť svojim absolventom myšlienku, že súčasné presvedčenie o transgenderizme a rodovej ideológii je fakt – nie výmysel“ (Hlavné správy, 24. 1. 2019);
- „Ultraliberálna agenda, do ktorej patrí aj transgenderizmus, sa presadzuje po celom transatlantickom civilizáčnom priestore čoraz asertívnejším spôsobom. Je vnucovaná prostredníctvom vplyvných lobistických kruhov, médií hlavného prúdu a záujmových skupín do všetkých sfér života. Odporovať ich nátlaku si nedovolia ani tie najvyššie politické kruhy, a to nielen zženštilej západnej Európe, zmäkčilej Kanade alebo Austrálii, ale ani v superveľmocenských Spojených štátoch“ (Zem a Vek, 31. 3. 2019).

Propagandisté upozorňují na snahu šířit tyto myšlenky také na Slovensko, což může být cílem mimovládních organizací Západu. Jedinci v této komunitě mají různé negativní přívlastky a jsou popsáni jako agresoři. „(...) nie psychicky narušených jedincov, ktorí si z osobných a osobnostných problémov spravili biznis a šíria nenávisť a rozkol“ (Zem a Vek, 31. 3. 2019).

Na toto téma navazuje tzv. intersekcionalní ideologie, která je definována jako boj proti bílým obyvatelům vyspělého světa, především pak toho heterosexuálního. To je zmiňováno jako velký problém Západu, jenž neustále ustupuje minoritám. Opět je zde poukazováno na to, že tradiční hodnoty Západu upadají. Články tak například popisují, že v budoucnosti

kvůli EU možná neuvídíme naše tradiční pohádky, čímž Západ likviduje staré tradice. „Väčšina klasických rozprávok aktuálne nespĺňa aspekty, ktoré razí moderná doba či Európska únia. Fantazijným príbehom je vyčítané, že propagujú stereotypy ako že všetky princezné sú hlúpe alebo že všetci zloduchovia sú tmavé typy, čo nabáda k rasizmu“ (Zem a Vek, 15. 1. 2019).

Značná časť přečtených článků, ale i těch, které vstoupily do finální analýzy (cca. 30 %) se věnuje postupnému úpadku EU. Cílem je přesvědčit čtenáře o úpadku této instituce. Články se věnují nedodržování demokratických principů nebo úpadku svobody:

- „Tento krok ukazuje, že Brusel, okrem toho, že nedodríava demokratické zásady, má len veľmi málo nástrojov na riešenie nárastu pravicových sentimentov, ktoré vytvorili jeho vlastné zavádzajúce politiky“ (Zem a Vek, 4. 1. 2019);
- „(...) pretože si ním otvorím dom“: Dobrovoľníci sa vzdali svojej slobody, implantovali im podkožný čip“ (Hlavné správy, 26. 2. 2019).

Nejsilnějším tématem této podkapitoly je pak migrační krize, které se prokremelské weby stále naplno věnují. V čtenářích se snaží vyvolat pocit ohrožení. Poukazují na problémy, se kterými se státy EU musí potýkat. Při prezentaci migrační krize pak nalezneme spoustu různých jazykových prostředků, kterými se snaží v příjemci propagandy vyvolat především strach:

- „Kľúčovou otázkou ale zostáva, či sú v situácii prehlbujujúceho sa spoločenského rozvratu v dôsledku migračného cunami šťastní, alebo skôr vyrovnaní s osudom“ (Zem a Vek, 23. 3. 2019);
- „Prevzatie Európy islamom sa už začalo“ (Zem a Vek, 6. 2. 2019);
- „Čo sú to v Nemecku za neveriteľné pomery? A ako sa museli cítiť normálni zákazníci, ktorí tam v tom čase museli byť prítomní – ženy, deti, starí dôchodcovia? Prežili minúty strachu, hrôzy a zdesenia. V Nemecku sa stáva normálnym to, čo je absurdné a zavrhnutie a odsúdenia hodné. Nič také sa nedeje a politika chráni tieto nebezpečné a neludské exempláre, ktoré prišli k nám, aby ničili a rozšliapávali našu kultúru a etablovali v Európe svoju nekultúru“ (Hlavné správy, 31. 3. 2019).

Čtenáři jsou přesvědčováni, že dochází k naprosté islamizaci Evropy. Pokud Slovensko nadále zůstane členem EU, tak bude pohlcen také tento stát. Weby varují především před nízkou porodností v Evropě a populačním úbytkem, který se snaží Západ dohnat islámskou migrací. Propagandisté se opět snaží apelovat na čtenáře různými jazykovými prostředky, které ve čtenáři vyvolávají obavy. V návaznosti na tuto problematiku jsou kontrastně vyobrazeny Rusko s Maďarskem, které se snaží situaci zachránit. Tyto státy mají podporu většinového obyvatelstva, a především rozumné politiky, kteří hájí svědomitě zájmy svého státu, na rozdíl od politických elit Západu, jež jsou vyobrazováni s negativními výrazy:

- „Takto chce maďarský premiér Viktor Orbán bojovať proti bielemu moru a prijímaniu migrantov z Afriky a Ázie“ (Zem a Vek, 11. 2. 2019a);
- „Soros sa so znechutením vyjadruje ku krajinám EÚ – aj ku svojmu rodnému Maďarsku – za to, že sa pokúsili chrániť svoje územie vytvorením hraničných bariér, o ktorých sa domnieva, že porušujú ľudské práva migrantov“ (Zem a Vek, 4. 1. 2019);

- „*Prečítajte si vyjadrenie francúzskeho spoluzakladateľa Strany zelených a europoslancu Yvesa Cocheta a určite vám padne sánka. Ten totiž v týchto dňoch doslova vyzval európske vlády na to, aby stopli a zrušili prídavky pre rodiny rodených Európanov, čo by ich podnietilo mať menej detí, čím by sa uvoľnili miesta pre moslimských migrantov! Ako tento šialenec doslova uviedol: 'Bohaté krajiny ako Francúzsko sú tie prvé, ktoré je potrebné demograficky zmenšiť. Sú to práve tie s najviac znečisťujúcim životným štýlom. Keď väčšina z nás začne obmedzovať svoju pôrodnosť tak nám to umožní lepšie prijímať moslimských migrantov, ktorí nám klopú na dvere!' Aj takto to teda vyzerá, keď necháte po slobode behať, k politickým témam sa vyjadrovať, ba dokonca na úrovni EU národ zastupovať psychicky narušených jedincov! Veď tento psychopat doslova vyzýva na genocídu súčasného európskeho obyvateľstva a na jeho nahradenie moslimským!*“ (Zem a Vek, 14. 1. 2019).

Alternatívou k nefungujúcej EU má byť práve Rusko. Jakožto slovanský štát by sa mělo aktívnejšie zapojiť do problematiky ďalších slovanských štátů a napomoci jim od problémů, které byly popsány výše.

Rusko s dôveryhodným politickým lídrom vs. Západ a jeho „loutkový“ politický establishment /

V této kategorii je znázorněno, jakými prostředky se snaží prokremelské weby konstruovat politické elity Západu a jak je konstruován především ruský prezident Putin. Sledované období bylo ovlivněno protesty tzv. žlutých vest ve Francii a volbami prezidenta na Ukrajině, a proto se většina článků týkala Porošenka a Macrona. Nejprve je poukázáno, jak je v těchto médiích konstruován francouzský prezident. Prokremelské weby velmi často zmiňují, že se k moci dostal především díky vlivným a finančním společníkům, kteří jej do čela Francie dosadili.

- „*Bábka ultraliberálnych amerických bankárskych elít (...). Liberálny bankársky poskok*“ (Zem a Vek, 5. 4. 2019);
- „*Medzičasom už musí takmer každý vedieť, že neznámy a bezvýznamný Macron nevyletel na oblohu len tak z ničoho nič a z vlastnej sily, ako bájny vták fénix z popola. Pri jeho zrode, zrode nového dynamického 'záchrancu' Európy stáli veľmi vplyvní 'pôrodní asistenti', ľudia z vysokých finančných a politických kruhov (...)*“ (Hlavné správy, 12. 3. 2019b).

Macron je dále vyobrazován jakožto jeden ze symbolů současné slabé politické elity v Evropě a symbol úpadku EU, jako politik, který se snaží o různé reformy, kterými způsobuje krach této instituce. Prokremelské weby používají také přirovnání k Napoleonovi.

- „*Většina politiků má jedinou vizi – vydržet ve funkci do příštích voleb. A Macron? Ne, jen vyhrožuje, jak bez Evropy nelze fungovat. Mystifikuje a demagogicky žvaní jako jeho oponenti. Macron to sice možná zvládá marketingově, nikoliv však logicky. Macron taky*

očividně nepochopil své postavení ve světě. Pan Macron si možná myslí, že čím víc utáhne šrouby novou regulací, tím bude obyvatelstvo povolnější.“ (Zem a Vek, 18. 03.);

- „Krajina galského kohúta je centralizovaná poloprezidentská republika, v ktorej veľké peniaze dirigujú zženštilého Macrona, ako má spravovať štát“ (Zem a Vek, 28. 2. 2019a);
- „Jeho 'skvelá' vízia novej Európy, nie je nič iné, ako vytvorenie jednotného európskeho štátu s názvom Spojené Štáty Európske (...)" (Hlavné správy, 12. 3. 2019b).

Na toto téma navazujú také články, ktoré sa venovali spolupráci Macrona a nově zvolené slovenské prezidentky Zuzany Čaputové. Vzhľadom k tomu, že je považovaná za proevropskou a proatlantickú, nemá na prokremelských webech najlepšiu pozíciu. Čaputová je zde popisovaná také jako „loutka ultraliberálnych amerických elit“, prípadne s ďalšími prívlastky jako „kvétinka“, „dievče ze skládky“ apod. Vzhľadom k tomu, že predmetom analýzy byly pouze články v kategórii ze zahraničí, nebola nově zvolené političke venovaná taková pozornosť. Prokremelské weby však ve spojitosti s Macronem varujú pred jejich plánovanou spolupráci. „Bábka ultraliberálnych amerických bankárskych elit neschopná si urobiť poriadok vo vlastnej krajine chce teda s ďalšou bábkou ultraliberálnych amerických elit nemajúcou ani základný geopolitický prehľad reformovať Úniu, no pán Boh nám pomáhaj pred takou reformou. Normálne neviem či sa smiať alebo plakať, pretože toto je skutočne európska tragikomédia. Liberálny bankársky poskok a dievča zo skládky idú reformovať megalomanský korupciou a diktátom prehnitý a v podstate už nereformovateľný nadnárodný spolok...Nuž ale na scénu prišla Zuzanka, tak hor sa zbesilo do reforiem. A najlepšie hneď do reformy celej Únie (...)" (Zem a Vek, 5. 4. 2019).

Naopak silnou podporu na prokremelských webech má antiliberálna a krajne nacionalistická Marine Le Penová. Vzhľadom k tomu, že ve svých vyjádreních často hovorí o radikálnej reforme EU, odchodu Francie z eurozóny, uzavření hranic před imigranty a vystoupení z NATO, není se příliš čemu divit. Navíc je podporovatelkou Ruska a v nedávnej minulosti se objevili i důkazy, které odhalovaly finanční podporu Le Penové politické strany Národní shromáždění ze strany Kremle.¹⁸ „K podpore a sympatiám voči hnutiu viest sa samozrejme prihlásila už na začiatku skvelá politička a nádej Francúzska Marine Le Penová“ (Hlavné správy, 6. 2. 2019).

Jak bylo zmíněno výše, dalším silným tématem ve sledovaném období byly ukrajinské prezidentské volby. Ty vzbuzují pochybnosti vzhľadom k tomu, že zde nebyli přítomni ruští pozorovatelé. Zpočátku byl favoritem prokremelských webů Vladimír Zelenský. „Sú politické víťazstva úspešných hercov novou tendenciou, prezrádzajúcou prianie obyvateľov po nových tvárach v politike (...)" (Hlavné správy, 4. 4. 2019). Později se však objevují články, ve kterých se zmiňuje, že Zelenského směr se otáčí a začíná se přiklánět směrem na Západ. V tomto případě pak prokremelští propagátoři nevidí ve volbách žádnou šanci na změnu současného stavu Ukrajiny. „Zhrňme si to: Už dávnejšie bolo jasné, že reálne šance zvíťaziť v ukrajinských prezidentských voľbách majú iba traja kandidáti: Júlia Timošenková, Petro Porošenko a Vladimír Zelenský. To znamená, že ukrajinskí voliči (podobne ako aj slovenskí) fakticky nemajú na výber – výhra kandidát s prozápadnou, proamerickou, euroatlantickou orientáciou. Rozdiel je iba v tom, či jeho euroatlantická politika bude miernejšia alebo zdrvivúco desivá (...)"

V každom prípade blížiac sa ukrajinské voľby sa stanú lacnou šou, podradnou fraškou. Jedno je isté: tak ako na Slovensku, tak ani na Ukrajine nový prezident či prezidentka nezmenia fakticky nič“ (Hlavné správy, 24. 3. 2019).

Veľmi silný odpor pak panuje predovšetkým k Petru Porošenkovi. Ten je vykreslený ako ďalší z loutiek USA a ako neschopný politik, ktorý je jedným ze strújců súčasného stavu Ukrajiny, kde kvôli nemu umiera nevinné obyvateľstvo. Zmiňovaná je tiež jeho touha po peniazich, kvôli ktorým chce vykonávať funkciu prezidenta naďalej.

- „Porošenko, ktorého dosadili v roku 2014 k moci na základe nezákonného štátneho prevratu Američania, je klasickým prípadom arogantného a primitívneho predstaviteľa politických elit, ktorý kvôli svojim osobným a finančným záujmom spravil z obyvateľov Ukrajiny rukojemníkov“ (Hlavné správy, 5. 4. 2019);
- „Porošenko vlastne ani nedokáže plniť Američanmi vytýčené úlohy (...)“ (Hlavné správy, 3. 3. 2019);
- „Alebo od Porošenka, ktorý sa ako sup neváha priživovať na smrti ukrajinských vojakov, ktorých nahnal do vojny proti obyvateľom Donecka a Luhanska“ (Hlavné správy, 3. 4. 2019).

Práve k Porošenkovi jsou občas prirovnávaní ďalší slovenští politici. V prípade, že autor článku zmiňuje niektorého ze slovenských politiků, je to predovšetkým preto, aby poukázal na jeho prozápadný názor, ktorý není v zájmu občanů Slovenska. Častým terčom je pak slovenský minister zahraničí Miroslav Lajčák.

„Kolkto našich politikov si takto neváži svojich občanov, ako Petro Porošenko? Aha, toto je otázka. Na rovinnu možno nepovedia, ako „nevyschýnajúci“ ukrajinský prezident, ale myslia a správajú sa rovnako. A potom, vážení, dobre si rozmyslite, koho a prečo volíte (...)“ (Zem a Vek, 28. 2. 2019b);

„Kde berie Lajčák suverenitu a odvahu takto okato vystupovať v mene republiky a (pravdepodobne proti vôli väčšiny národa) presadzovať svoj extrémne proashingtonský názor? Čo sú to vlastne za sily, ktoré ovládajú naše ministerstvo zahraničia?“ (Zem a Vek, 7. 2. 2019).

Vladimir Putin je naopak prezentovaný v opačnom svetle. S jeho jménem jsou spojovány kladné hodnoty, ktoré majú za cíl čtenáře přesvědčit, že se jedná o politika, jemuž se na Západě v súčasnosti nikdo rovnat nemůže. Jeho cílem je zajištění klidu, míru a stability v Evropě. Tento politik dokázal dostať Rusko opäť na vrchol. Je pravým opakem politických elit na Západě, ktoré zapríčinily rozvrátení Evropy.

- „Raz darmo, na Putina žiadny západný politik nemá a tak ľahko sa to pri súčasnom stupni degenerácie západnej spoločnosti ani nezmení (...)“ (Zem a Vek, 28. 3. 2019);
- „Západ aktívne využíva Vladimira Putina ako obraz nepriateľa, ale mal by sa skôr radovať, že vedúce miesto v Kremli zaujíma tak vyrovnaný a uvážlivý stratég (...)“ (Hlavné správy, 9. 3. 2019);
- „Putin zastavil rozpad Ruska a vrátil ho opäť medzi veľmoci, pod jeho kuratelou prišlo k pripojeniu Krymu k Rusku. Mimochodom Krym je súčasťou Ruska dlhšie, ako Texas súčasťou USA. Ruská ekonomika sa po období jeľcinovského temna opäť začala

zviechať, dnes je približne na úrovni Južnej Kórey na začiatku 21. storočia. Napriek tomu však ruský prezident Putin dokázal obnoviť ruskú vojenskú moc, ruský národný obraz do impozantnej pozície“ (Hlavné správy, 2. 4. 2019).

Pokud se tento politik zapojuje do záležitostí jiných států, je Putin nahlížen, na rozdíl od západních politiků, jako spasitel, který napomáhá uchránit zájmy těchto států. „*Samozrejme, klamal by som, keby som povedal, že všetci prišli na rozkaz. Mnohí z nich boli naozajstní rusofili, ktorí kladú v Putina veľké nádeje, že po desaťročiach vojen, útlaku a preorávania srbskej zeme NATO bombami privedie Srbsko do normálneho stavu. Vučić si chcel prihriať vlastnú polievku a ukázať, že má podporu Putina. Ale Putin len skromne poznamenal, že neprišiel na míting a že vzťahy medzi Ruskom a Srbskom sú niečo, čo prevyšuje dočasné vlády a provinčné marketingové cirkusy. A cirkus to naozaj bol. Minister zahraničia Ivica Dačić sa na obede ujal mikrofónu a zaspieval Putinovi dve ruské pesničky. Vládnuce postavy v Srbsku nepochopili, že Putin neprišiel kvôli nim, ale kvôli Srbom a ich štátu...Ale Vučić je bábka, a Putin je cár. Prišiel do Srbska zrušiť scenár vlastizradcov*“ (Zem a Vek, 18. 1. 2019).

Závěr

Prokremelské webové portály jsou častými šířiteli dezinformačních zpráv. Tato studie měla za cíl odhalit, jakým způsobem se prokremelské weby snaží ovlivňovat pomocí jazyka veřejné mínění. V kontextu prezentování výsledků diskursivní analýzy využité ve studii je třeba poznamenat několik faktů. Samotnému výsledku diskursivní analýzy předcházela návštěva prokremelských webů. Na zkoumaných webech byly odhalovány jazykové prostředky, jimiž se prokremelské weby snaží šířit svou propagandu. Byly důsledně přečtené články na těchto webech (zařazené do kategorie zahraničních zpráv) v období od 1. ledna do 5. dubna 2019, čímž vznikl dataset zhruba 200 článků. Do samotné analýzy pak vstoupilo 47 článků. Nejnáročnějším webem k analýze byly *Hlavné správy*, a to vzhledem k jejich velmi hojným publikačním činnostem a také z důvodu, že explicitní propaganda se nevyskytovala v nadpoloviční většině článků, které měly pouze interpretační charakter, a nebyly tak nositelem propagandistických myšlenek.

Články na zmíněných webech byly ovlivněny událostmi z daného období. Dominantním tématem byla venezuelská krize, na jejímž základě bylo vybráno sledované časové období. Dalšími silnými tématy pak byly prezidentské volby na Ukrajině, protesty tzv. žlutých vest ve Francii a také výročí dvaceti let od vojenské intervence NATO v bývalé Jugoslávii. A ačkoliv se nejedná o nejaktuálnější témata, prokremelské weby se stále velmi často věnují migrační krizi a anexi Krymu. Všechna tato témata napomáhají prokremelské propagandě vykreslovat Západ jakožto agresora se zájmem rozdmýchávat konflikty ve světě. Západ je také zobrazován jako skupina států a organizací, které zažívají úpadek a jejichž význam ve světovém měřítku stále klesá. V neposlední řadě je Západ zobrazen jako rozvraceč tradičních morálních a rodinných hodnot. K těmto účelům slouží zkoumaným webům

různé jazykové prostředky jako přirovnávání USA k Hitlerovi, NATO k „zombie“ a Evropu k „blázincí“. Migrační krize v Evropě je spojována s výrazy jako „migrační tsunami“ nebo „bílý mor“. V kontrastu k Západu je vyobrazeno Rusko jakožto pravý opak „degradujícího Západu“. V prokremelském diskursu je tak Rusko vyobrazeno například jako „velmoc“, „bratr“ a „osvoboditel“. Krym nebyl Ruskem anektován, ale byl k němu pouze „připojen“ nebo „přičleněn“.

Ve studii byl věnován prostor také tomu, jakým způsobem jsou vykresleny politické osobnosti. Původním záměrem bylo věnovat se pouze politickým elitám Západu v kontrastu k tomu, jak je vyobrazován Vladimír Putin. Prokremelské weby však nabídly dostatek materiálu i k dalším politikům, kteří mají prokremelské názory. Zatímco protiruské politické elity jsou spojovány s výrazy jako „zženštilý Macron“, „kovboj Trump“ nebo „sup Porošenko“, politici s napojením na Kreml získávají přívlastky jako „naděje Le Penová“. Sám Putin je běžně prezentován jako „vyrovnaný stratég“ nebo „car“. Prostor byl věnován i vykreslení médií. Ty jsou spojovány s přívlastky jako systémová a manipulativní. Prokremelské weby pak přesvědčují čtenáře, že právě z těchto důvodů jsou lidé nuceni přecházet k alternativním a nezkorumpovaným médiím, ke kterým se samy prokremelské weby řadí.

Poznámky /

- 1 Stále častěji jsme svědky toho, že čtenáři ignorují nebo s nedůvěrou sledují média tzv. hlavního proudu a hledají zdroje informací nebo i interpretaci faktů v „alternativních médiích“. Podle průzkumu Slovenské akademie věd (SAV) z listopadu 2017 (průzkum na vzorku 1600 respondentů na Slovensku) téměř 40 % respondentů všech věkových kategorií deklarovalo, že zcela nebo částečně nedůvěřuje tradičním médiím a naopak až 45 % respondentů o sobě prohlásilo, že rádi sledují alternativní média (Teraz 2017).
- 2 Upraveno k 30. 3. 2019.
- 3 Podle Řehky *„konvenčními metodami rozumíme ty, které jsou považovány za obvyklé, odpovídající obecným představám o tom, jak by měl konflikt převážně probíhat. Nejčastěji je za konvenční považován střet státních uniformovaných, centrálně řízených armád snažících se dosáhnout rozhodujících vítězství použitím převážně vojenských prostředků. Nekonvenčními metodami naopak označujeme neobvyklé, nestandardní operace využívající více klamání, nepřímé přístupy či originální řešení. Ve skutečnosti je ovšem uvedený konvenční přístup v čisté formě už dávno spíše výjimkou.“* (Řehka 2017: 22–23)
- 4 V příručce pro vzdělávání a školení žurnalistiky s názvem *Journalism, 'Fake news' and Desinformation*, které publikovalo UNESCO, se pod pojmem *dezinformace* rozumí „úmyslné (často organizované) pokusy zmást nebo manipulovat lidi prostřednictvím doručování nedůvěryhodných informací. Toto je často kombinováno s paralelními a protínajícími se komunikačními strategiemi a sadou dalších taktik, jako je hackerství nebo kompromitování osob. Pod pojmem *misinformace* se zpravidla rozumí zavádějící informace vytvořené nebo šířené bez manipulativního nebo zlomyslného záměru. Oba představují pro společnost problémy, ale dezinformace jsou obzvláště nebezpečné, protože jsou často organizované, dobře vybavené a posíleny automatizovanými technologiemi.“ (UNESCO 2018: 7)

- 5 „Sociální média využívají mobilní a internetové technologie k vytváření vysoce interaktivní platformy, prostřednictvím které jednotlivci a komunity sdílejí, spoluvytvářejí, diskutují a upravují uživatelsky generovaný obsah“ (Kietzmann a kol. 2011: 241).
- 6 Koncept *soft power* představil harvardský akademik J. S. Nye na počátku 90. let 20. století po rozpadu bipolarity v novém mocenském uspořádání mezinárodních vztahů. V té době se uvažovalo, kromě klasického nástroje mocenské politiky známého pod pojmem *hard power*, který je primárně uplatňován prostřednictvím vojenské a ekonomické síly či nátlaku, i o „měkkých“ nástrojích moci, které spočívají ve využívání nenásilných postupů a principů. Ty by měly být atraktivní pro druhou stranu a zároveň by měly vést ke kooperaci (Solik – Baar 2016).
- 7 *Ve středoevropském a východoevropském prostoru poměrně často 'alternativní' média operují i s narativem, zobrazující 'zjištěný Západ', jehož cílem prý vždy bylo (a v současnosti také je) podřídit si malé středoevropské národy, které Brusel jen využívá. Jinými slovy, v mnoha případech tyto média ve svých článcích operují s pojmem 'Bruselský diktát', který je uplatňovaný vůči těmto národům*“ (Solik 2018: 381).
- 8 Mnohé nejen alternativní, ale dokonce i klasická (většinou křesťanské) média prezentují Rusko jako ukázkový vzor státu, kde se nejen propagují, ale jsou také viditelné rodinné hodnoty na rozdíl od „zkaženého“ Západu. Realita je však zcela odlišná. Martin Hanus z Konzervativního deníku Postoj psal již v roce 2015 (opírajíc se o dostupné údaje z OSN), že ruská rozvodovost patří mezi nejvyšší na světě, dokonce třetina manželství ztroskotá během prvních tří let. Rusové jsou rekordmani i v počtu potratů; i po zprísnění legislativy je jich v Rusku ročně kolem 900 tisíc (pro srovnání, v Německu je to okolo 100 tisíc ročně). Takže zatímco na 1000 žen v reprodukčním věku připadá v Německu 7,2 potratů, ve Velké Británii 16,5, ve Švédsku 21 potratů, v Rusku je to 40 potratů. Co se týče porodnosti, i zde Rusové prolomili historické negativní rekordy. Od roku 1991 klesl počet ruského obyvatelstva ze 149 milionů na 143 milionů. Kdyby měli demografické trendy pokračovat, v roce 2050 by žilo v Rusku pouze 123 milionů obyvatel (Hanus 2015).
- 9 V roce 2012 se Putin stal potřetí ruským prezidentem. Právě tehdy se Putin definitivně posunul k ruskému vágnímu a antizápadnímu ideologickému konceptu civilizacionismu. Jeho podstatou je „*restaurace velké sovětské komunity vymezené vůči Západu*“ (Kurfürst 2018: 316). Tato ideologie byla po rozpadu Sovětského svazu v ruských podmínkách prvotně rozvíjena jako společná platforma supra-etnického ruského nacionalismu a komunistických aparátčků, ke kterým se připojily nacionálně-konzervativní síly za účelem vymezení se vůči počátečnímu západnímu vektoru v Rusku. V roce 2012 se „*civilizacionismus stal ideologickou alternativou soft power západních hodnot a ruské vedení přistoupilo ve třetím prezidentství k taktice 'války hodnot' se západním světem na základě teze, že Rusko je morálně nadřazenou alternativou západní postmoderny*“ (Kurfürst 2018: 317). Tento postoj Kremlu vyplynul z více událostí, které se uskutečnily v Rusku i v zahraničí („barevné“ revoluce v postsovětském prostoru v polovině první dekády 21. století, protesty v arabských zemích na Blízkém východě a severu Afriky – Arabské jaro z let 2011 a 2012, nebo masivní občanské demonstrace v Rusku proti Kremlu z přelomu let 2011 a 2012), které podle Kremlu ohrožily ruské strategické zájmy, a které podle Kremlu byly iniciované Západem, resp. USA (Solik 2018).
- 10 To znamená, že soustředění se RT na výlučně ruský a „alternativní“ pohled vidění světa (včetně překrucování historických faktů, dezinformací či konspiračních teorií) a mezinárodních vztahů na jedné straně radikálně snižuje její objektivitu, ale na druhé straně zvyšuje obdiv a atraktivnost u „proruských“ obdivovatelů po celém světě, kteří ji považují za tak potřebnou alternativu. Typickým příkladem v tomto směru je Hank Albarelli, samozvaný americký „historik“, který

v dvanáctiminutovém interview pro RT v březnu 2010 prohlásil, že „CIA testuje nebezpečné léky pro nevědomé civilisty“ (cit. podle Ioffe 2010). Po zemětřesení na Haiti na začátku roku 2010 se RT například obrátila na zakladatele a lídra Revoluční komunistické strany USA a příznivce radikální politické levice Carla Dixy, který poskytl televizi komentáře (Ioffe 2010).

- 11 Více o pozadí cílené reorganizace agentury, která se před tím jmenovala *RIA Novosti*, například Solik (2018) nebo Herpen (2016).
- 12 V tomto směru je například důležitý výzkum několika expertů, resp. think tanků, který byl prezentován na konferenci v Kyjevě (v sídle ukrajinské nevládní organizace *Ukraine Crisis Media Center*) v březnu 2017. Výzkum prováděli experti, resp. představitelé ze šesti think tanků (Slovensko, Polsko, Česko, Maďarsko, Moldavsko a Ukrajina) v období od července do října 2016. Podle Ivany Smolenové z pražského Institutu bezpečnostních studií v Česku existuje kolem stovky webových stránek šířících dezinformace. Odborníci je rozdělili do dvou podkategorií: „webové stránky týkající se konspiračních teorií“, které vypadají jako neprofesionální blogy, a „alternativní média“. Právě „alternativní“ média se považují za alternativu k „zaujatým mainstreamovým médiím“ a mají větší počet čtenářů. V Maďarsku a Moldavsku se dezinformace často šíří prostřednictvím webových stránek loutkových nevládních organizací sponzorovaných Ruskem (Ukraine Crisis Media Center 2017).
- 13 Tato studie navazuje na práci skupiny analytiků zahraniční a bezpečnostní politiky a sociálních médií z Česka, Maďarska a Slovenska, kteří monitorují a společně podávají zprávy o antizápadní propagandě ve státech svého působení od podzimu 2015. Také ukazuje výsledky průzkumů veřejného mínění v Česku, Maďarsku i Slovensku, které si nechal vypracovat politický institut GLOBSEC v rámci téhož projektu.
- 14 Studie maďarského think-tanku *Political Capital* vyšla 10. dubna 2019 ve spolupráci s výzkumníky z Čech a Slovenska. Na základě analýz milionů příspěvků (přesně 3 014 600) v diskusích na sociálních sítích (Facebook a Twitter) v období od 20. listopadu 2016 do 19. listopadu 2018 vytvořili analytici metodu, kterou zjišťovali, jak se slovenští, čeští a maďarští uživatelé vyjadřují o Rusku (Győri ed. 2019).
- 15 Důkazy o aktivitách kremelských blogerů byly odhaleny v roce 2015 investigativním novinářům Andrejem Sošnikovem. V sanktpetěrburgských novinách *Moj Rajon* popsal budovu na okraji Sankt Petěrburgu, kde každý den vzniká prostřednictvím státem placených zaměstnanců prokremelský propagandistický obsah (Pavlikova 2017). Jedná se o firmu *Internet Research Agency*, která zaměstnává přibližně 250 většinou mladých studentů (brigádníků), kteří za finanční odměny píší prokremelské komentáře a blogy v dvanáctihodinových směnách (Grigas 2016).
- 16 Více o sociální síti VKontakte a její sofistikovanému převzetí ze strany Kremlu, resp. finančními skupinami spřízněnými s Kremlem, například Herpen (2016) nebo Soldatov a Borogan (2015).
- 17 Tento „závazek“, resp. tato „dohoda“ však nikdy nebyla potvrzena. K tomuto tématu se vyjádřil i Jack Matlock, bývalý americký velvyslanec v Sovětském svazu v letech 1987 až 1991. Ten na jaře 2014 pro ruský list *Komsomolskaja pravda* objasnil, že všechny diskuse v roce 1989 (maltský summit Bushe st. a Gorbačova) a v roce 1990 o rozšiřování NATO se odehrávaly výlučně v kontextu území bývalé NDR. Tuto verzi potvrdil později i samotný Gorbačov. Sovětský politik zdůraznil, že téma rozšiřování NATO nebylo vůbec projednáváno, ale prvořadým úkolem měla být dohoda, aby v NDR, i když bude spadat pod jurisdikci NATO, nebyly rozmístěni jiní než němečtí vojáci (Dolejší 2014). Jak uvádí Solik, „tento pocit či mýtus 'zrady' ze strany Západu, který ignoroval jeho zájmy a umožnil rozšíření NATO o státy střední a východní Evropy je Ruskem propagandisticky využívaný k omlouvání ruského zahraničněpolitického revizionizmu“ (Solik 2018: 224).

18 O napojení Národního shromáždění (před červnem 2018 Národní fronty) na finanční prostředky Kremlu psalo více investigativních novinářů a analytiků, jako například Shekhovstov (2015) či Larrabee eds. (2017).

Literatura /

Berger, L. P. – Luckmann, T. (1999). *Sociální konstrukce reality*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Burman, E. – Parker, I. (1993). *Discourse Analytic Research*. Abingdon, New York: Routledge.

Dolejší, K. (2014). Gorbačov na adresu “nerozšiřování NATO na východ“. *Britské listy*, 20. 10. 2014, <<https://blisty.cz/art/75163-gorbacov-na-adresu-nerozsirovani-nato-na-vychod.html>>.

Ellul, J. (1973). *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*. New York: Vintage Books.

Eurostat (2018). Štatistika digitálnej ekonomiky a spoločnosti – domácnosti a jednotlivci. *Eurostat*, 16. 10. 2018, <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Digital_economy_and_society_statistics_-_households_and_individuals/sk>.

Fischer, D. (2017). Informační válka na internetu: Potírání prokremelských dezinformací ve střední a východní Evropě. *Centre For International Relations*, <http://www.pssi.cz/download/docs/420_information-warfare-in-the-internet-cz.pdf>.

Fuxa, F. (2013). Džihádistický diskurs teroristické propagandy na internetu. *Mezinárodní vztahy*, roč. 48, č. 2, s. 5–26.

Györi, L. (ed.) (2019). *Larger than life – Who is afraid of the Big Bad Russia?* Budapest: Political Capital, 10. 4. 2019, <https://www.politicalcapital.hu/pc-admin/source/documents/pc_larger_than_life_eng_web_20190410.pdf>.

Giles, K. (2016). *Handbook of Russian Information Warfare*. Rome: NATO Defense College.

Grigas, A. (2016). *Beyond Crimea: The New Russian Empire*. New Haven: Yale University Press.

Haeni, E. R. (1997). *Information Warfare: an introduction*. Washington DC: The George Washington University, <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.147.5267&rep=rep1&type=pdf>>.

Hanus, M. (2015). Rodí sa kvôli Putinovi viac Rusov? *Konzervatívny denník Postoj*, 02. 11. 2015, <<https://www.postoj.sk/6767/rodi-sa-kvoli-putinovi-viac-rusov>>.

Helmus, C. T. (ed.) (2018). *Russian Social Media Influence: Understanding Russian Propaganda in Eastern Europe*. Santa Monica: RAND Corporation, <https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR2200/RR2237/RAND_RR2237.pdf>.

Herpen, V. H. M. (2016). *Putin's Propaganda Machine: Soft Power And Russian Foreign Policy*. Lanham, London: Rowman & Littlefield.

- Hoffman, F. (2007) *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*. Arlington: Potomac Institute for Policy Studies, <http://www.potomacinstitute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf>.
- Hynek, N. – Strátecký, V. (2010a). Energetická bezpečnost podle českých atlantistů. In Drulák, P. (eds.). *Hledání českých zájmů: Mezinárodní bezpečnost*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 80–101.
- Hynek, N. – Strátecký, V. (2010b). Český diskurs o protiraketové obraně a národní zájem. *Mezinárodní vztahy*, roč. 45, č. 1, s. 5–32.
- Ioffe, J. (2010). What Is Russia Today? The Kremlin's propaganda outlet has an identity crisis. *Columbia Journalism Review*, <https://archives.cjr.org/feature/what_is_russia_today.php>.
- Jowett, S. G. – O'Donell, V. (2006). *Propaganda and Persuasion – Fourth edition*. London: SAGE Publications.
- Jowett, S. G. – O'Donell, V. (2012) *Propaganda and Persuasion – Fifth Edition*. Los Angeles: SAGE Publications.
- Kietzmann, H. J. a kol. (2011). Social media? Get serious! Understanding the functional building blocks of social media. *Business Horizon*, roč. 54, č. 3, s. 241–251.
- Konšpirátori (2019). Zoznam stránok so sporným obsahom. *Konšpirátori*, <<https://www.konspiratori.sk/zoznam-stranok.php>>.
- Kurfürst, J. (2018). *Příběh ruské geopolitiky: Jak se ruská myšlenka zmocnila více než šetiny světa*. Praha: Karolinum.
- Larrabee, S. F. (ed.) (2017). *Russia and the West After the Ukrainian Crisis*. Santa Monica: RAND Corporation, <https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR1300/RR1305/RAND_RR1305.pdf>.
- NATO (2010). Bi-SC NATO Information Operations Reference Book. *North Atlantic Treaty Organisation*, 5. 3. 2010, <<https://info.publicintelligence.net/NATO-IO-Reference.pdf>>.
- Nimmo, B. (2015). Anatomy of an Info-War: How Russia's Propaganda Machine Works, and How to Counter It. *Stop Fake*, 19. 5. 2015, <<https://www.stopfake.org/en/anatomy-of-an-info-war-how-russia-s-propaganda-machine-works-and-how-to-counter-it/>>.
- Pavlikova, M. (2017). Kreml trolling jako nástroj ruské propagandy na Ukrajině a v Pobaltí. *Global Politics*, 27. 5. 2017, <<http://www.globalpolitics.cz/clanky/kreml-trolling-jako-nastroj-ruske-propagandy-na-ukrajine-a-v-pobalti>>.
- Phillips, N. – Hardy, C. (2002). *Discourse Analysis: Investigating Processes of Social Construction*. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.
- Potočár, R. (2017). *Médiá v hybridnej vojne: prokremelské weby ako nástroj ruskej propagandy v ČR*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií.
- Putin, V. (2013a). Zasedanie Meždunarodnogo diskussionnogo kluba „Valdaj“. *Prezident Rossii*, 19. 9. 2013, <<http://kremlin.ru/events/president/news/19243>>.

- Putin, V. (2013b). Poslanie Prezidenta Federaľnomu Sobraniju. *Prezident Rossii*, 12. 12. 2013, <<http://kremlin.ru/events/president/news/19825>>.
- RT (2018). RT number one TV news network on youtube with record 7 billion views. *RT*, 16. 10. 2018, <<https://www.rt.com/about-us/press-releases/record-7-billion-views-rt/>>.
- Řehka, K. (2017). *Informační válka*. Praha: Academia.
- Samadashvili, S. (2015). *Muzzling the Bear: Strategic Defence for Russia's Undeclared Information War on Europe*. Brussels: Wilfried Martens Centre for European Studies, <<https://stratcomcoe.org/salome-samadashvili-muzzling-bear-strategic-defence-russias-undeclared-information-war-europe>>.
- Shekhovtsov, A. (2015). Russia and Front National: Following the Money. *Stop Fake*, 08. 12. 2019, <<https://www.stopfake.org/en/russia-and-front-national-following-the-money/>>.
- Soldatov, A. – Borogan, I. (2015). *The Red Web: The Struggle Between Russia's Digital Dictators and the New Online Revolutionaries*. New York: PublicAffairs.
- Solik, M. – Baar, V. (2016) Koncept 'Ruského sveta' ako nástroj implementácie soft power v ruskej zahraničnej politike. *Politické vedy*, roč. 19, č. 1, s. 8–47.
- Solik, M. (2018). *Strategický potenciál ruskej mäkkej moci*. Dizertační práce. Ostrava: Ostravská univerzita, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.
- Sputnik (2019). About Us. *Sputnik*, <<https://sputniknews.com/docs/about/index.html>>.
- Šuplata, M. – Nič, M. (2016). Russia's Information War In Central Europe: New Trends And Counter-Measures. *GLOBSEC Policy Institute*, 31. 8. 2016, <https://www.kremlinwatch.eu/userfiles/russia-s-information-war-in-central-europe_15273208769101.pdf>.
- Teraz (2017). Prieskum SAV: Mladých politika nezaujima, žijeme v ére Facebooku. *Teraz*, 14. 12. 2017, <<http://www.teraz.sk/magazin/prieskum-sav-mladych-politika-nezaujima/297965-clanok.html>>.
- Trampota, T. – Vojtěchovská, M. (2010). *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál.
- UNESCO (2018). *Journalism, 'Fake news' and Disinformation*. Paris: UNESCO, <https://en.unesco.org/sites/default/files/journalism_fake_news_disinformation_print_friendly_0.pdf>.
- Ukraine Crisis Media Center (2017). Tools of Russian propaganda in Central & Eastern Europe. *Ukraine Crisis Media Center*, 3. 3. 2017, <<http://uacrisis.org/53266-tools-russian-propaganda-central-eastern-europe>>.
- Van Dijk, A. T. (2006). Discourse and Manipulation. *Discourse & Society*, roč. 17, č. 3, s. 359–383.
- Víchová, V. (2016). Manipulační techniky dezinformačních webů. *Evropské hodnoty*, 27. 7. 2016, <<https://www.evropskehodnoty.cz/wp-content/uploads/2016/07/Manipula%C4%8Dn%C3%AD-techniky.pdf>>.
- Walt, V. (2016). With Telegram, A Reclusive Social Media Star Rises Again. *Fortune*, 23. 2. 2016, <<https://fortune.com/longform/telegram-pavel-durov-mobile-world-congress/>>.

Analyzované články /

Hlavné správy (2019). Harvard sa snaží prepísať základné lekárske fakty o pohlaví. *Hlavné správy*, 24. 1. 2019, <<https://www.hlavnespravy.sk/harvard-sa-snazi-prepisat-zakladne-lekarske-fakty-pohlavi/1645815>>.

Hlavné správy (2019). Majdan vo Venezuele: Kašľú na výsledky volieb a za prezidenta uznajú toho, kto im vyhovuje. *Hlavné správy*, 26. 1. 2019, <<https://www.hlavnespravy.sk/majdan-vo-venezuele-alebo-demokracia-po-slnieckarsky-kaslu-na-vysledky-volieb-za-prezidenta-uznaju-toho-kto-im-vyhovuje/1650825>>.

Hlavné správy (2019). Rusko v priebehu prvých 18 rokov tohto tisícročia odpustilo mnohým krajinám dlhy v celkovej výške 140 miliárd dolárov. *Hlavné správy*, 29. 1. 2019, <<https://www.hlavnespravy.sk/rusko-v-priebehu-prvych-18-rokov-tohto-tisicrocia-odpustilo-mnohym-krajinam-dlhy-v-celkovej-vyske-140-miliard-dolarov/1653192>>.

Hlavné správy (2019). Žlté vesty a opozícia vyhlásili Le Penovú za prezidentku. Má Macron armádu ešte za sebou? *Hlavné správy*, 6. 2. 2019, <<https://www.hlavnespravy.sk/zlte-vesty-opozicia-vyhlasil-le-penovu-za-prezidentku-ma-macron-armadu-este-za-sebou/1661358>>.

Hlavné správy (2019). „...pretože si ním otvorím dom“: Dobrovoľníci sa vzdali svojej slobody, implantovali im podkožný čip. *Hlavné správy*, 26. 2. 2019, <<https://www.hlavnespravy.sk/dobrovolnikom-implantovali-podkozny-cip-ktorym-mozu-aj-platit/1681068>>.

Hlavné správy (2019). Postavili Američania kríž nad politickou budúcnosťou Porošenka? *Hlavné správy*, 3. 3. 2019, <<https://www.hlavnespravy.sk/postavili-americania-kriz-nad-politickou-buducnostou-porosenka/1685918>>.

Hlavné správy (2019). Rakúsky časopis: Tretia svetová doteraz nevypukla iba vďaka Putinovi. *Hlavné správy*, 9. 3. 2019, <<https://www.hlavnespravy.sk/rakusky-casopis-tretia-svetova-doteraz-nevypukla-iba-vdaka-putinovi/1692385>>.

Hlavné správy (2019). Keďmi o amerických raketách, ktoré chcú proamerickí politici rozmiestniť v Európe. Odveta bude oveľa horšia, ako si predstavujete. *Hlavné správy*, 10. 3. 2019, <<https://www.hlavnespravy.sk/kedmi-americky-raketach-ktore-chcu-proamericki-politici-rozmiestnit-europe-odveta-ovela-horsia-predstavujete/1693111>>.

Hlavné správy (2019). Ukrajinský politik Vlasov: Už sme len tupoafričskou republikou. *Hlavné správy*, 10. 3. 2019, <<https://www.hlavnespravy.sk/ukrajinsky-politik-vlasov-uz-sme-len-tupoafričskou-republikou/1692473>>.

Hlavné správy (2019). Rusko nebude rozmiestňovať svoje rakety v Európe skôr ako USA. *Hlavné správy*, 12. 3. 2019a, <<https://www.hlavnespravy.sk/rusko-nebude-rozmiestnovat-svoje-rakety-europe-skor-usa/1694845>>.

Hlavné správy (2019). Blížiac sa EÚ voľby – posledná šanca ako prekaziť Macronovi jeho “novú” Európu. *Hlavné správy*, 12. 3. 2019b, <<https://www.hlavnespravy.sk/bliziac-sa-eu-volby-posledna-sanca-ako-prekazit-macronovi-jeho-novu-europu/1694627>>.

Hlavné správy (2019). Zradca Erdogan hrá na strane Putina a rozkladá NATO? *Hlavné správy*, 13. 3. 2019, <<https://www.hlavnespravy.sk/zradca-erdogan-hra-na-strane-putina-rozklada-nato/1694883>>.

Hlavné správy (2019). Porošenko oznámil dobytie Krymu: Toto už Rusko prinúti ustúpiť nátlaku OSN. *Hlavné správy*, 19. 3. 2019, <<https://www.hlavnespravy.sk/porosenko-oznamil-dobytie-krymu-toto-uz-rusko-prinuti-ustupit-natlaku-osn/1702781>>.

Hlavné správy (2019). Čo sa s ním deje? Favorizovaný kandidát na prezidenta Ukrajiny Vladimír Zelenský náhle mení rétoriku smerom na Západ, Washington, Brusel, MMF, Soros. *Hlavné správy*, 24. 3. 2019, <<https://www.hlavnespravy.sk/prezidentsky-kandidat-ukrajinsky-komik-herec-vladimir-zelenskij-meni-retoriku-smerom-na-zapad-washington-brusel-mmf-soros/1707001>>.

Hlavné správy (2019). V Gosdume požadujú zostrelovať bez slova americké lietadlá, ktoré narušia ruskú hranicu. *Hlavné správy*, 25. 3. 2019, <<https://www.hlavnespravy.sk/v-gosdume-pozaduju-zostrelovat-bez-slova-americke-lietadla-ktore-narusia-rusku-hranicu/1707681>>.

Hlavné správy (2019). Golanské výšiny. Trump ich daroval Izraelu. Ale to nie je koniec. *Hlavné správy*, 27. 3. 2019, <<https://www.hlavnespravy.sk/golanske-vysiny-trump-ich-daroval-izraelu-ale-nie-je-koniec/1708859>>.

Hlavné správy (2019). Stali sa známe úlohy a ciele ruských vojakov vo Venezuele. *Hlavné správy*, 29. 3. 2019, <<https://www.hlavnespravy.sk/stali-sa-zname-ulohy-ciele-ruskych-vojakov-vo-venezuele/1712446>>.

Hlavné správy (2019). Vo Venezuele sa bojuje o Moskvu, Rusi už nechcú ustupovať. *Hlavné správy*, 30. 3. 2019, <<https://www.hlavnespravy.sk/vo-venezuele-sa-bojuje-za-moskvu-rusi-uz-nehcu-ustupovat/1713404>>.

Hlavné správy (2019). Desivý prípad z Bambergu: Nemecko sa stáva rajom pre zlodejských azylantov a štát ich kryje a živí. *Hlavné správy*, 31. 3. 2019, <<https://www.hlavnespravy.sk/desivy-pripad-z-bambergu-nemecko-sa-stava-rajom-pre-zlodejskych-azylantov-stat-ich-kryje-zivi/1714239>>.

Hlavné správy (2019). Američania onemeli, po Rusoch do Venezuely prileteli aj čínske lietadlá. *Hlavné správy*, 1. 4. 2019, <<https://www.hlavnespravy.sk/americiania-onemeli-po-rusoch-venezuely-prileteli-aj-cinske-lietadla/1714760>>.

Hlavné správy (2019). NATO neumiera, je to zombie, ktoré sa musí rozložiť samo. *Hlavné správy*, 2. 4. 2019, <<https://www.hlavnespravy.sk/nato-neumiera-zombie-ktore-sa-musi-rozlozit-samo/1716641>>.

Hlavné správy (2019). Separatisti zlikvidovali ukrajinskú guľometníčku Vedmu, tá opustila manžela, dve malé deti a odišla bojovať na Donbas. *Hlavné správy*, 3. 4. 2019, <<https://www.hlavnespravy.sk/separatisti-zlikvidovali-ukrajinsku-gulometnicku-vedmu-ta-opustila-manzela-dve-male-deti-odisla-bojovat-na-donbas/1717480>>.

Hlavné správy (2019). NATO pripravuje novú provokáciu v Kerčskom prielive. *Hlavné správy*, 4. 4. 2019, <<https://www.hlavnespravy.sk/nato-pripravuje-novu-provokaciju-v-kerckskom-prielive/1718685>>.

Hlavné správy (2019). Ako sa herec a uctievateľ svojich koreňov Zelenskyj stal favoritom prezidentských volieb. *Hlavné správy*, 4. 4. 2019, <<https://www.hlavnespravy.sk/ako-sa-herec-uctievac-svojich-korenov-zelenskyj-stal-favoritom-prezidentskych-volieb/1718553>>.

Hlavné správy (2019). Pripravuje Porošenko občiansku vojnu na Ukrajine? *Hlavné správy*, 5. 4. 2019, <<https://www.hlavnespravy.sk/pripravuje-porosenko-obciansku-vojnu-na-ukrajine/1718819>>.

Zem a Vek (2019). Soros doporučuje EU, aby sa kvôli podpore migrantů vytvořila nová evropská daň. *Zem a Vek*, 4. 1. 2019, <<https://zemavek.sk/soros-doporucuje-eu-aby-se-kvuli-podpore-migrantu-vytvorila-nova-evropska-dan/>>.

Zem a Vek (2019). Europoslanec Cochet: nerodte deti, uvoľnite miesto migrantom! *Zem a Vek*, 14. 1. 2019, <<https://zemavek.sk/europoslanec-cochet-nerodte-deti-uvolnite-miesto-migrantom/>>.

Zem a Vek (2019). Európskej únii vadia klasické rozprávky. Chystá cenzúru. *Zem a Vek*, 15. 1. 2019, <<https://zemavek.sk/europskej-unii-vadia-klasicke-rozpravky-chysta-cenzuru/>>.

Zem a Vek (2019). Putin v Srbsku. *Zem a Vek*, 18. 1. 2019, <<https://zemavek.sk/13941-2/>>.

Zem a Vek (2019). Štátny prevrat v Macedónsku. *Zem a Vek*, 25. 1. 2019, <<https://zemavek.sk/statny-prevrat-v-macedonsku/>>.

Zem a Vek (2019). Pripravujú USA ďalší „Račak“, tentoraz vo Venezuele? *Zem a Vek*, 30. 1. 2019, <<https://zemavek.sk/pripravuju-usa-dalsi-racak-tentoraz-vo-venezuele/>>.

Zem a Vek (2019). Migranti chcú „vládnuť“ v Nemecku. Nová strana AfM, Alternatíva pre migrantov. *Zem a Vek*, 6. 2. 2019, <<https://zemavek.sk/migranti-chcu-vladnut-v-nemecku-nova-strana-afm-alternativa-pre-migrantov/>>.

Zem a Vek (2019). Puč na ministerstve zahraničia? Má ešte premiér Pellegrini dosah na svojho ministra, alebo je ten už úplne riadený z cudziny? *Zem a Vek*, 7. 2. 2019, <<https://zemavek.sk/puc-na-ministerstve-zahranicia-ma-este-premier-pellegrini-dosah-na-svojho-ministra-alebo-je-ten-uz-uplne-riadeny-z-cudziny/>>.

Zem a Vek (2019). Orbánove demografické opatrenia. *Zem a Vek*, 11. 2. 2019, <<https://zemavek.sk/orbanove-demograficke-opatrenia/>>.

Zem a Vek (2019). V Srbsku nevládne vláda, ale britská spravodajská sieť. *Zem a Vek*, 11. 2. 2019, <<https://zemavek.sk/pripravuju-usa-dalsi-racak-tentoraz-vo-venezuele/>>.

Zem a Vek (2019). V Nemecku sa zamlčiava, že nedostatok bytov a nájomné explodujú v dôsledku záplavy migrantov. *Zem a Vek*, 26. 2. 2019, <<https://www.hlavnespravy.sk/v-nemecku-sa-zamlciava-ze-nedostatok-bytov-najomne-exploduju-v-dosledku-zaplavy-migrantov/1680858/>>.

Zem a Vek (2019). Rada Európy sa obula do Macrona. *Zem a Vek*, 28. 2. 2019, <<https://zemavek.sk/rada-euro-py-sa-obula-do-macrona/>>.

Zem a Vek (2019). „Ty si taký istý baník, ako ja som baletka!“ Ukrajinský prezident počas predvolebného mítingu priamo z pódia urazil baníka vo Lvovskej oblasti. *Zem a Vek*, 28. 2. 2019b, <<https://zemavek.sk/ty-si-taky-isty-banik-ako-ja-som-baletka-ukrajinsky-prezident-pocas-predvolebneho-mitingu-priamo-z-podia-urazil-banika-vo-lvovskej-oblasti/>>.

Zem a Vek (2019). Rozkol intersekcionalnej ideológie. *Zem a Vek*, 5. 3. 2019, <<https://zemavek.sk/rozkol-intersekcionalnej-ideologie/>>.

Zem a Vek (2019). Ruský generál: Geopolitickí súperia sú pripravení na vesmírny konflikt. *Zem a Vek*, 6. 3. 2019, <<https://zemavek.sk/rusky-general-geopoliticki-superi-su-pripraveni-na-vesmirny-konflikt/>>.

Zem a Vek (2019). SLOVENSKO-PRAVDA : Ako je to s Krymom. *Zem a Vek*, 14. 3. 2019, <<https://zemavek.sk/slovensko-pravda-ako-je-to-s-krymom/>>.

Zem a Vek (2019). Nový Napoleon už si zuby brousí. *Zem a Vek*, 18. 3. 2019, <<https://zemavek.sk/novy-napoleon-uz-si-zuby-brousi/>>.

Zem a Vek (2019). Povedz mi, kto je najšťastnejší na tejto Zemi? *Zem a Vek*, 23. 3. 2019, <<https://zemavek.sk/povedz-ze-mi-kto-je-najstastnejši-na-tejto-zemi/>>.

Zem a Vek (2019). VLADIMIR PUTIN: Ak nechápete, čo je potrebné robiť pre krajinu, netlačte sa k riadeniu! *Zem a Vek*, 28. 3. 2019, <<https://zemavek.sk/vladimir-putin-ak-nechapete-co-je-potrebnne-robit-pre-krajinu-netlacte-sa-k-riadeniu/>>.

Zem a Vek (2019). Hrdosť po novoamericky. *Zem a Vek*, 31. 3. 2019, <<https://zemavek.sk/hrdost-po-novoamericky/>>.

Zem a Vek (2019). Tragikomédia pokračuje. Vyhorený Macron chce s “kvetinkou” Čaputovou reformovať Úniu. *Zem a Vek*, 5. 4. 2019, <<https://zemavek.sk/tragikomedia-pokracuje-vyhoreny-macron-chce-s-kvetinkou-caputovou-reformovat-uniu/>>.

Summary /

Article “Hybrid Warfare Instruments: Pro-Kremlin Propaganda “Alternative” Media Websites in Slovakia” was focused on the research of pro-kremlin propaganda portals in Slovakia, as one of the tools of complex hybrid war, which has become synonymous with Russian pressure foreign policy behaviour. This article researched the discourse of Pro-Kremlin portals in Slovakia by the thematic discourse analysis method, introduced its principal discourse strategies and identified the goals of the propaganda in the discourse. The analysis has proved that Pro-Kremlin propaganda in Slovak online media portals constitutes a complex system of discourse themes and that it aims at manipulating public opinion in favour of Russia and Russian foreign policy.

The main reason for choosing the study is the alarming interest of the general public in Slovakia for “alternative” media. “Alternative” media call themselves as “the only independent source of truth”. in the vast majority of cases these the media offer misleading, one-sided and distorted content.

As a data sample for the analysis propaganda articles were used published in the Slovak influential “alternative” media portals called Hlavné správy and Zem a Vek (section “World News”). About 200 articles were read. 47 of them were analysed (25 from Hlavné správy and 21 from Zem a Vek). The research was framed by January 01 and April 05 2016. Articles on these web portals were influenced by global events from that period. The dominant theme was the socioeconomic and political crisis in Venezuela. Other strong topics were: the presidential election in Ukraine, the protests of the “Yellow vests” movement in France, and also 20th anniversary of NATO military intervention in Yugoslavia. In addition, two major topics appeared on these web portals during the reporting period: the question of Crimea (Pro-Kremlin “alternative” web portals do not use the term “the annexation of Crimea by the Russian Federation”, but “voluntary peaceful expression of the will by the whole people in Crimea”) and the question of mass migration in Europe.

In the first part of the study, the research design of the study, methodological (especially the relationship between discourse, propaganda and power) and theoretical (relevant background of the study of hybrid wars and propaganda) framework was introduced. The choice of the data sample for analysis was made clear. The thematic discourse analysis, concentrated in the second part of the study, researched the discourse strategies and identified the key discourse topics of Pro-Kremlin propaganda in the Slovakia.

This study reveals that the content of the examined propaganda web portals essentially reveals today's radical foreign policy rhetoric of the Kremlin. It is based on “Russian civilisationism” or “Russian civilisationist vision”, a thesis which perceives Russia as a specific independent civilisation morally and value-superior to Western civilisation. Russian civilisationism rejects Western liberal democracy, upholds the thesis of a multipolar world (in order to blunt the US hegemony), is consistently anti-American and anti-NATO.

Analysis showed that the discourse aims at creating an alternative symbolic world constructed upon the dichotomy “us vs. them”. Three categories were defined in the study. In the first case, Russia – the defender of peace vs. the West – the initiator of conflicts, it was found that Pro-Kremlin alternative web portals offer the narratives, arguing that the “bad” West uses its military capabilities to expand, while “good” Russia seeks peace and stability in the world and uses its capabilities to defend itself and stop the aggressor. In the second case, Russia – the defender of traditional values vs. the West – the subverter of traditional identity and morality, pro-Kremlin alternative web portals describe “good” Russia as a global protector of Christian values, morality and “normality” in general. On the other hand, the West is portrayed as a declining and nihilistic civilisation that promotes perverted gender ideology and mass migration. In the third case, Russia with a credible political leader vs. the West and its “puppet” political establishment, alternative Pro-Kremlin web portals argue, that while the political power in the West is controlled by political and financial elites, Russian society is united and backs the country's strong leader, president Vladimir Putin. Besides, propaganda promotes Pro-Kremlin media as an alternative to manipulative mainstream media controlled and censored by Western elites.

This thesis has the ambition to support current researches which are devoted to the problematic of pro-kremlin websites. A comprehensive endeavour of this study is to provide the basic background for the study and further research of pro-Kremlin propaganda in Slovakia.